

महाराष्ट्र शासन

GOVERNMENT OF MAHARASHTRA

महाराष्ट्र राज्याचे मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण,
राजकोषीय धोरणाच्या व्युहरचनेचे विवरणपत्र आणि प्रकटीकरणे

२०२१-२०२२

**MEDIUM TERM FISCAL POLICY,
FISCAL POLICY STRATEGY STATEMENT
AND
DISCLOSURES FOR MAHARASHTRA
2021-2022**

वित्त विभाग
FINANCE DEPARTMENT

2021

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	तपशील	पृष्ठ क्रमांक
१	अनुपालन विषयक निवेदन	
२	नमुना क-१ - मध्यम मुदतीच्या राजकोषीय धोरणाचे विवरणपत्र	
३	नमुना क-२ - राजकोषीय धोरणाच्या व्युहरचनेचे विवरणपत्र	
४	प्रकटीकरणे	

अनुपालनविषयक निवेदन

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियम, २००५ (सन २००५ चा महाराष्ट्र अधिनियम क्र. १६) च्या कलम ३ नुसार राज्य शासनाने राज्य विधानमंडळाच्या दोन्ही सभागृहासमोर, प्रत्येक आर्थिक वर्षी, राजकोषीय धोरणाची खालील नमूद दोन विवरणपत्रे सादर करणे आवश्यक आहे:-

- मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र.
- राजकोषीय धोरणाच्या व्युहरचनेचे विवरणपत्र.

या आवश्यकतेनुसार, वरील विवरणपत्रे राज्य विधानमंडळासमोर सादर करण्यात येत आहेत.

राज्य शासनाच्या राजकोषीय घडामोडींमध्ये अधिकाधिक पारदर्शकतेची शाश्वती देण्यासाठी याबाबतची प्रकटीकरणे लोकहितास्तव सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात येत आहेत.

अजित पवार
उप मुख्यमंत्री, वित्त

दिनांक: ०८.०३.२०२१

नमुना क-१

मध्यम मुदतीचे राजकोषीय धोरण विवरणपत्र

(नियम ६ पहा)

क. राजकोषीय निर्देशक - राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार आवर्ती लक्ष्ये-

महाराष्ट्र राजकोषीय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियम, २००६ (२०२० च्या सुधारणेसह) च्या नियम ६ अन्वये राजकोषीय व्यवस्थापनासाठीची तीन वर्षांची आवर्ती लक्ष्ये प्रत्येक वित्तीय वर्षात राज्य शासनाने विधिमंडळापुढे मांडणे आवश्यक आहे. लक्ष्ये ठरविताना अर्थव्यवस्थेतील विचलनाच्या अनुषंगाने करावयाची राजकोषीय उपाययोजना लक्षात घेण्यात आलेली आहे.

मागील तीन वर्षांसाठीचे महत्वाचे राजकोषीय निर्देशक, सन २०२१-२२ ची अर्थसंकल्पीय आकडेवारी तसेच आगामी दोन वर्षांसाठीची आवर्ती लक्ष्ये खालील विवरणपत्रात दर्शविली आहेत :-

तक्ता क्र.१- राजकोषीय निर्देशक

बाब	मागील वर्षातील प्रत्यक्ष खर्च		अर्थसंकल्पीय अंदाज (अ.अं.)	सुधारित अंदाज (सु.अं.)	अर्थसंकल्पीय अंदाज (अ.अं.)	पुढील २ वर्षांसाठीची लक्ष्ये/उद्दिष्टे	
	२०१८-१९	२०१९-२०				२०२०-२१	२०२१-२२
१	२	३	४	५	६	७	८
१. राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार महसूली अधिक्त्य (+)/ तूट(-)	०.४५	-०.६१%	-०.२९%	-१.७३%	-०.३४%	-०.७५%	-०.७५%
२.राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार राजकोषीय तूट (-)	-०.८७	-१.९२%	-१.६९%	-३.२९%	-२.२४%	-२.५%	-२.५%
३. राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार कर महसूल	८.७२	७.९९%	८.४७%	८.२०%	९.५८%	९.००%	९.००%
४. राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार एकूण संचित ऋण	१५.४६	१६.०१%	१६.१५%	२०.२२%	२०.६४%	२०.५%	२०.५%
५. राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या टक्केवारीनुसार एकूण आकस्मिक दायित्वे	०.२९	१.४६%	०.८६%	१.५३%	१.५२%	१.६५%	१.७५%
६. महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार आकस्मिक दायित्वे	२.७	१४.५४%	८.०%	१४.०३%	१२.२६%	१३.५४%	१४.८५%
७. महसूली जमेच्या टक्केवारीनुसार व्याज प्रदान	१२.२	११.९०%	१०.२०%	१२.९०%	११.७०%	१२.५०%	१३.००%

टीप : i) राज्य स्थूल उत्पन्न हे सन २०११-१२ पासूनच्या नवीन मालिकेनुसार चालू किंमतीवर आधारित आहे.
ii) एकूण अदत्त दायित्वांमध्ये स्थिर विनिमय दराने बाह्य सहाय्यित प्रकल्प कर्ज अंतर्भूत आहे; प्रक्षेपणासाठी स्थिर विनिमय दर ग्राह्य धरण्यात आला आहे.

ख : राजकोषीय निर्देशकांची आधारभूत गृहितके-

सन २०२०-२१ चे सुधारीत अंदाज आणि सन २०२१-२२ चा दृष्टीकोन हा कोविड - १९ चा प्रादुर्भाव, मार्च २०२० अखेर जाहिर केलेल्या टाळेबंदीच्या पार्श्वभूमीवर आहे.

स्थूल राज्य उत्पन्न वृद्धी

सन २०२१-२२ मध्ये वार्षिक स्थूल राज्य उत्पन्न इतके रु.२९,८१,०२४ कोटी रुपये अपेक्षित आहेत. सन २०२०-२१ मधील सुधारीत अंदाज रु. २६,६१,६२९ कोटी असून त्यामध्ये सन २०२०-२१ च्या तुलनेत १२% वाढ दिसून येते.

२. महसूली जमा

कोविड-१९ मुळे महसूली जमेवर परिणामस्वरूप घट निर्माण झाली आहे. टाळेबंदीच्या सुरुवातीच्या काही महिन्यांमध्ये सन २०१९-२० च्या पातळीच्या जवळपास ७३.९% महसूली जमा झाली असली तरी, टाळेबंदीमध्ये घातलेले निर्बंध हळूहळू उठविण्याने आक्टोबर, २०२० पासून त्यात सुधारणा झाली आहे.

(क) **कर महसूल :** कर महसूलामध्ये राज्याचा स्वतःचा कर तसेच केंद्र शासनाकडून केंद्रीय निव्वळ करातील राज्य हिस्सा अंतर्भूत आहे. सन २०२०-२१ साठी कर महसूलाचे रु. २,१८,२६२.६४ कोटीचे सुधारीत अंदाज आहे. जो सन २०१९-२० च्या तुलनेत २०.१ % इतका कमी आहे. कर महसूल सन २०२०-२१ च्या तुलनेत वाढ ३०.८% गृहीत धरून सन २०२१-२२ करीता कर महसूल रु.२,८५,५३४ कोटी इतका अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(ख) **एकूण महसूलातील स्वतःच्या कर महसूलाचा हिस्सा** - राज्यात स्वतःच्या कर महसूलामध्ये राज्य वस्तु व सेवा कर(एकात्मिक वस्तु व सेवा करासह), राज्य मुल्यवर्धित कर, मुद्रांक व नोंदणी शुल्क, राज्य उत्पादन शुल्क, वीजेवरील कर, वाहनावरील कर, जमीन महसूल, व्यवसाय कर, विक्रेय वस्तु व सेवा यावरील कर, माल व उतारुवरील कर, इतर कर व शुल्क या अंतर्गत कर महसूल जमा केला जातो. स्वतःच्या कर महसूलाचे सन २०२०-२१ साठी कर महसूलाचे रु.१,८४,५१९.३७ कोटीचे सुधारीत अंदाज आहे. सन २०२१-२२ करीता, सन २०२०-२१ च्या तुलनेत ३१.९६% वाढ गृहीत धरण्यात आली असून कर महसूल रु.२,४३,४९०.३७ कोटी इतका अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(ग) **करेतर महसूल :**

करेतर महसूलात व्याजाच्या रकमा, दंड, शुल्क, सेवा शुल्क, लाभांश, नफा, स्वामित्वधन जमा रकमा इ. द्वारे मिळणाऱ्या महसूलाचा समावेश आहे. सन २०२०-२१ साठी करेतर महसूलाचे रु. १५,१४७.०५ कोटीचे सुधारीत अंदाज असून सन २०२१-२२ करीता करेतर महसूल रु.२६,६५०.२७ कोटी इतका अपेक्षित अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

(घ) **केंद्रीय करातील राज्य हिस्सा** -१५ व्या वित्त आयोगाच्या अंतिम अहवालातील शिफारशीनुसार सन २०२१-२२ ते २०२५-२६ या कालावधीमध्ये राज्यांकरीता केंद्र शासनाकडून केंद्रीय निव्वळ करातील ४१% हिस्सा देण्याचे निश्चित केले असून प्रत्येक राज्यास देण्यात येणाऱ्या अनुदान वाटपाचे निकष सुधारीत केले आहेत. त्यानुसार ४१ % हिश्यापैकी महाराष्ट्र राज्यास ६.३१७ % देण्याचे ठरले आहे जो सन २०२०-२१ मध्ये ६.१३५ % होता.

निव्वळ केंद्रीय करापैकी महाराष्ट्र राज्यास मिळणाऱ्या हिश्याच्या रकमेसाठी सन २०२०-२१ चे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु.४८,१०९ कोटी होते. सन २०२०-२१ चे सुधारीत अंदाज रु.३३,७४३.२७ कोटी इतके निश्चित करण्यात आले आहेत. केंद्रीय करातील राज्य हिस्सा सन २०२०-२१ मध्ये कोविड १९ च्या प्रादुर्भावामुळे केंद्रीय करातील महसुली जमेत घट झाल्याने रु. १४,६६५.७ कोटी इतका कमी झाला आहे. सन २०२१-२२ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाची रक्कम रु. ४२,०४३.६० कोटी इतकी निश्चित केली आहे.

ड. **केंद्र शासनाकडून देण्यात येणारे सहायक अनुदान** - यामध्ये केंद्र शासनाकडून केंद्रीय योजना, केंद्र पुरस्कृत योजना, केंद्रीय वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार अनुदाने, राज्यांना इतर अनुदाने, केंद्र शासनाकडून वस्तु व सेवा कराच्या नुकसान भरपाईपोटी प्राप्त होणारी रक्कम याचा समावेश आहे.

यामधील केंद्र शासनाकडून १५ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार सन २०२१-२२ या काळात रु.१२०५५ कोटी पुढीलप्रमाणे निधी अपेक्षित आहे -

तक्ता २ - १५ व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशीनुसार सन २०२१-२२ करीता अपेक्षित निधी

अनु. क्र.	बाब	२०२१-२२ (रुपये कोटीत)
१.	स्थानिक स्वराज्य संस्था	७७५९
(i)	ग्रामीण स्थानिक स्वराज्य संस्था	४३०७
(ii)	नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्था	२१२१
(iii)	आरोग्य क्षेत्र	१३३१
२.	आपत्ती व्यवस्थापन निधी (७५% केंद्र हिस्सा) (राष्ट्रीय आपत्ती व्यवस्थापन निधी (रु.१०७४कोटी) + राज्य आपत्ती व्यवस्थापन निधी (रु.३२२२ कोटी))	४२९६
	एकूण	१२०५५

सहायक अनुदानाचे सन २०२०-२१ साठी रु.५६,०८८.०८ कोटी इतक्या रकमेचे सुधारीत अंदाज असून उपरोक्त तक्त्यातील रकमा अंतर्भूत करून सन २०२१-२२ करीता रु.५६,८०२.६२ कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

३. भांडवली जमा

कोविड -१९ मुळे आलेल्या आर्थिक परिस्थितीवर मात करण्यासाठी केंद्र शासनाने अतिरिक्त कर्ज उभारण्यास मान्यता दिली आहे. यामुळे सन २०२०-२१ चे भांडवली जमेचे अ.अ. रु.५७,०३०.७५ कोटी इतके होते व भांडवली जमेत ५७.५ % वाढ झाली असून भांडवली जमेचे रु.८९,७९७.६० कोटी इतके सुधारीत अंदाज आहेत. सन २०२१-२२ करीता रु.६९,०००.७० कोटी इतके अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत.

४. महसूली खर्च

सन २०२०-२१ साठी महसूली खर्चाचे सुधारीत अंदाज रु.३,३५,६७५.३६ कोटी इतके आहेत. सन २०२१-२२ साठी महसूली खर्चाचे अर्थसंकल्पीय अंदाज रु.३,७९,२१२.५२ कोटी इतके निश्चित केले असून त्यापैकी बांधील महसूली खर्चाचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे -

तक्ता ३- बांधील महसूली खर्च

वर्ष	वेतन	निवृत्तीवेतन	(रुपये कोटीत)
			व्याजप्रदाने
सन २०२०-२१ (सु.अं.)	१,०५,६९४	४०,८३६	३७,२०१
सन २०२१-२२ (अ.अं.)	१,२२,९९७	४४,३७३	४२,९९८

५. भांडवली खर्च

कोविड १९ मुळे राज्याच्या अर्थव्यवस्थेवर परिणाम झाल्याने भांडवली खर्चात घट झाली आहे. भांडवली खर्चाकरीता सन २०२०-२१ करीता अर्थसंकल्पीय अंदाज रु. ४७,४१७.०० कोटी असून ते ७.६% ने कमी होऊन रु.४३,८२८.४० कोटीचे सुधारीत अंदाज आहेत. सन २०२१-२२ करीता रु.५८,७४८.०० कोटीचे अर्थसंकल्पीय अंदाज निश्चित केले आहेत. त्यामध्ये सन २०२०-२१ च्या सुधारीत अंदाजाच्या तुलनेत ३४ % यामध्ये वाढ दिसून येते.

ग : आर्थिक स्थैर्याचे मुल्यांकन -

कोविड १९ च्या सार्वत्रिक साथीच्या आजारामुळे राज्याच्या वित्त व अर्थव्यवस्थेवर अभूतपूर्व परिणाम झाला आहे. यामुळे महसूल संकलनात घट, तसेच आपत्ती व्यवस्थापनामुळे खर्चात वाढ झाली आहे. सन २०२०-२१ आर्थिक वर्षाच्या तिसऱ्या तिमाहीत महसूल संकलनात सुधारणा झाली आहे आणि २०२१-२२ मध्ये वेगाने वाढ होण्याची अपेक्षा आहे. कोविड -१९ मुळे निर्माण झालेल्या आर्थिक बिकट परिस्थितीचा सामना करण्यासाठी त्वरित उपाययोजना म्हणून पुढच्या दोन वर्षात तुटीचे उद्दीष्ट शिथिल करून किंवा अर्थव्यवस्था कोविड-१९ पूर्वीच्या पातळीवर येईपर्यंत, शासनाच्या खर्चात वाढ होण्याची शक्यता आहे.

(एक) सर्वसाधारणपणे, जमा रकमा व खर्च यामधील आणि विशेषतः महसूली जमा रकमा व महसूली खर्च यामधील ताळेबंद :

- १) सन २०२१-२२ मध्ये एकूण महसूली जमा रु.३,६८,९८६.८६ कोटी इतकी अपेक्षित धरली असून त्यामध्ये राज्याचा स्वतःचा कर महसूल रु.२,४३,४९०.३७ कोटी जो स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या ८.१७ % आहे व केंद्र शासनाचा निव्वळ करातील राज्य हिस्सा रु.४२,०४३.६० कोटी इतका आहे जो स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या १.४ % आहे.
- २) करेतर महसूल सन २०२१-२२ अ.अ. रु.२६,६५०.२७ कोटी म्हणजेच सन २०२०-२१ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तुलनेत २९.९६ % वाढ इतका अपेक्षित आहे. सन २०२१-२२ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार राज्याच्या स्वतःच्या कर महसूलाच्या तुलनेत करेतर महसूलाचे प्रमाण स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या साधारणतः ०.८९ % इतके आहे.
- ३) सन २०२१-२२ अ.अ. मध्ये सन २०२०-२१ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजाच्या तुलनेत मुद्रांक व नोंदणी शुल्क ७ % वाढ म्हणजेच रु. ३२,००० कोटी व राज्य उत्पादन शुल्कामध्ये १.४ % वाढ म्हणजेच रु. १९,५०० कोटी अपेक्षित आहे.
- ४) राज्यात वस्तु व सेवा कराच्या संकलनात वित्तीय वर्षाच्या दुसऱ्या तिमाहीत वाढ झाली असून सप्टेंबर २०२० पासून पुढेही वाढ होण्याचा कल आहे.

५) मुंबई महानगर क्षेत्र, पुणे, पिंपरी चिंचवड व नागपूर महानगर पालिका भागात दस्त नोंदणी करताना मुद्रांक शुल्कावर(अधिभार) दि.१.४.२०२० पासून पुढील २ वर्षाकरीता १ टक्का सूट देण्याचा निर्णय घेतला आहे.

६) कोविड-१९ च्या प्रादुर्भावामुळे व दि. २५.३.२०२० पासून केलेल्या टाळेबंदीमुळे विविध क्षेत्राच्या अर्थव्यवस्थेवर परिणाम झाला. सदर क्षेत्रांना दिलासा देण्यासाठी व अर्थव्यवस्था पुनरुज्जीवित करण्यासाठी राज्याने विविध निर्णय घेतले. त्यातील काही महत्वाचे निर्णय पुढे नमुद केले आहेत-

६.१. स्थावर मालमत्ता -

६.१.१. बांधकाम उद्योगात मंदी असल्याने नवीन व चालू प्रकल्पाच्या अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांकापोटी/ फंजीबल चटई क्षेत्र निर्देशांकापोटी आकारण्यात येणाऱ्या अधिमूल्यात ३१ डिसेंबर, २०२१ पर्यंत ५० टक्के सूट देण्याचा निर्णय घेतला आहे.

६.१.२. कोविडमुळे परिणाम झालेल्या स्थावर मिळकतीच्या क्षेत्राला चालना देण्यासाठी अभिहस्तांतरण पत्र किंवा विक्रीकराराच्या दस्तांऐवजांवर आकारणी योग्य असलेले मुद्रांक शुल्क कमी करण्याचा निर्णय घेतला आहे. दिनांक १ सप्टेंबर २०२० ते ३१ डिसेंबर २०२० या कालावधीत मुंबई आणि मुंबई उपनगर जिल्ह्यात तीन टक्केने आणि उर्वरित महाराष्ट्र राज्यात दोन टक्केने मुद्रांक शुल्क कमी केले आहे. सदर धोरण पुढेही चालू ठेवून दि.१ जानेवारी,२०२१ ते ३१ मार्च,२०२१ या कालावधीत मुंबई आणि मुंबई उपनगर जिल्ह्यात दोन टक्केने आणि उर्वरित महाराष्ट्र राज्यात दिड टक्केने कमी करण्याचा निर्णय घेतला आहे. यामुळे डिसेंबर २०२० या वर्षाच्या अन्य महिन्याच्या तुलनेत भरीव वाढ झाली आहे.

६.२. परिवहन - वार्षिक कर भरणा-या परिवहन वाहनांच्या मालकांना वाहनांचा १ एप्रिल २०२० ते ३१ मार्च २०२१ पर्यंतचा वार्षिक ५० टक्के कर माफ केला आहे.

६.३. राज्य उत्पादन शुल्क- महाराष्ट्र दारुबंदी अधिनियमांतर्गत असलेल्या विविध अनुज्ञप्ती शुल्कात सुट देण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

७. नैसर्गिक आपत्ती - विविध नैसर्गिक आपत्तीमधील बाधित नागरीकांसाठी एकूण रुपये ७९६४.०५ कोटी निधी वितरीत केला आहे. त्यापैकी महत्वाच्या बाबी पुढीलप्रमाणे आहे-

७.१. कोविड-१९ या सार्वत्रिक साथीसाठी केलेला खर्च - कोविड १९ च्या नियंत्रणासाठी राज्य शासनाने सन २०२०-२१ मध्ये राज्य आपत्ती प्रतिसाद निधी मधून रु. ८६२.९० कोटी निधी वितरीत केला आहे. सदर निधी कोविड बाधित, तसेच टाळेबंदीमुळे अडकलेले व मदत छावण्या व इतर ठिकाणी आश्रय घेतलेले स्थलांतरीत कामगार, बेघर व्यक्ती यांना अन्न, वस्त्र, निवारा/ विलगीकरण कक्ष उभारणे, वैद्यकीय देखभाल, इत्यादी बाबींवर खर्च करण्यात आला आहे.

७.२. निसर्ग चक्रीवादळ - रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग जिल्ह्याला चक्रीवादळाचा तडाखा बसला. या वादळामुळे जिवित, पशुधनाचे, शेतीपिकांचे, फळबागांचे, घरांचे व सार्वजनिक मालमत्तेचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झाले. या नैसर्गिक आपत्तीमध्ये बाधित झालेल्या नागरिकांच्या मदतीसाठी रुपये ६०९.०६ कोटी इतका निधी वितरीत करण्यात आला आहे.

७.३. नागपूर विभागातील पूर -दिनांक ३० ऑगस्ट ते १ सप्टेंबर, २०२० या कालावधीत पूर्व विदर्भात झालेल्या पुरामुळे बाधित नागरिकांना मदत म्हणून रु. १७९.२९ कोटी निधी राज्य शासनाने वितरीत केला आहे.

७.४. राज्यात माहे जून ते ऑक्टोबर, २०२० या कालावधीत झालेली अतिवृष्टी व पूर - यामुळे जिवित हानी, पशुधनाची हानी, शेतीपिकांचे, घरांचे व सार्वजनिक मालमत्तेचे मोठ्या प्रमाणात नुकसान झालेले आहे. या नुकसानीसाठी रु. ९७७६ कोटीचे पॅकेज जाहीर केले आहे.

८. सन २०२०-२१ च्या सुधारीत अर्थसंकल्पीय अंदाजामध्ये कृषि, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, अन्न व नागरी पुरवठा विभाग व महिला व बाल विकास विभाग यांच्या तरतुदीमध्ये भरिव वाढ झाल्याचे दिसत आहे.

(दोन) बाजारातून घेतलेल्या कर्जाक रकमा व भांडवली जमा रकमा यांचा उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यासाठी वापर करणे.

कोविड-१९ आणि टाळेबंदी यामुळे निधीवर झालेल्या परिणामाचा भांडवली खर्चावर दबाव आला असला तरी भांडवली खर्चाला प्राधान्य देण्यासाठी महाराष्ट्र शासन वचनबद्ध आहे. महसूल जमा कमी

झालेला असूनही राज्य सरकारने अर्थसंकल्पित भांडवली खर्चाच्या ७५% रक्कम खर्च केली आहे. राज्य शासन येत्या अर्थसंकल्पात उत्पादक खर्च वाढविण्यावर भर देईल, ज्यामुळे रोजगार निर्मिती, उत्पन्न वाढविणे आणि अर्थव्यवस्थेला चालना मिळेल. राज्याने भौतिक आणि सामाजिक दोन्ही पायाभूत सुविधांच्या निर्मितीवर लक्ष केंद्रीत केले आहे. त्यातील काही महत्त्वाच्या बाबी पुढीलप्रमाणे आहेत -

- (१) ग्रामीण पायाभूत सुविधा निधी (RIDF) च्या माध्यमातून नाबार्डकडून ग्रामीण पायाभूत विकास कामासाठी (सिंचन प्रकल्प, रस्ते व पूल, जेट्टी, गोदामे इ.) रु. २००० कोटी एवढे कर्ज घेण्यास केंद्र शासनाने मान्यता दिली आहे.
- (२) सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या अखत्यारीतील रस्त्यांची बांधणी व दुरुस्ती याकरीता महाराष्ट्र राज्य रस्ते सुधारणा प्रकल्पासाठी पहिल्या टप्प्यात आशियाई विकास बँकेकडून ५०० दशलक्ष युएस डॉलर्स (अंदाजे रु.३७५० कोटी) एवढे अर्थसहाय्य घेण्यात येणार आहे.
- (३) राज्याने ग्रामीण पायाभूत सुविधांवरही लक्ष केंद्रीत केले आहे. मुख्यमंत्री ग्रामसडक योजनेतर्गत ६३०० कि.मी. च्या रस्त्यांची दर्जोन्नती करण्यासाठी आशियाई विकास बँकेकडून ५०० दशलक्ष युएस डॉलर्स (अंदाजे रु.३७५० कोटी) एवढे अर्थसहाय्य घेण्यात येणार आहे.
- (४) संघटीत शेतकऱ्यांच्या मूल्य संल्लग्न साखळ्यांच्या विकासासाठी महाराष्ट्र अॅग्रीबिझनेस नेटवर्क प्रकल्प राज्याच्या सर्व जिल्हयामध्ये राबविण्यास मान्यता दिली आहे. सदर प्रकल्प ६ वर्षांचा असून १४२.९ दशलक्ष डॉलर्स(सुमारे रु.१००० कोटी) इतक्या रकमेचा असून आशियाई विकास बँकेकडून ७० टक्के कर्ज स्वरूपात घेण्यात येणार असून ३० टक्के राज्याच्या निधीतून अर्थसहाय्य देण्यात येणार आहे.

नमुना क-२

(नियम ७ पहा)

राजकोषीय धोरणाच्या व्यूहरचनेचे विवरणपत्र

राज्याच्या अर्थव्यवस्थेचा दृष्टीकोन व राजकोषीय धोरणाचा एकंदर आढावा :

- १) देशासह महाराष्ट्रात देखील २३ मार्च २०२० पासून टाळेबंदी जाहिर केली. टाळेबंदीचा सर्व स्तरावर विशेषतः कामगार, महिला आणि लहान मुले अशा असुरक्षित प्रवर्गाला संकटाला जास्त तोंड दयावे लागले. लोकांना कोविड १९ च्या संसर्गापासून प्रतिबंध करण्यासाठी आणि प्रादुर्भाव झालेल्या जनतेला सार्वजनिक आरोग्य यंत्रणेमार्फत उपचार करण्यासाठी शासनाने प्राधान्य दिले. २०२०-२०२१ च्या पहिल्या तिमाहीत बहुतेक आस्थापना बंद असल्यामुळे त्याचा उत्पन्नावर/रोजगारावर परिणाम झाला. तथापि, कोविड-१९ ची रुग्णसंख्या कमी झाल्यास २०२१-२२ या आर्थिक वर्षात आर्थिक घडामोडी सुरळीत होण्याचा आशेचा किरण आहे.
- २) आर्थिक परिस्थितीशी लढा देण्यासाठी व त्यायोगे राज्याचा समतोल विकास साधण्यासाठी शासनाने खालील धोरणात्मक निर्णय घेतले आहेत : -
  - २.१. मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रमासाठी आर्थिक तरतूद करून नवउद्योजकांना प्रोत्साहन दिले जात आहे. कोविड -१९ च्या साथीनंतर राज्यात रोजगाराच्या संधी वाढविण्यासाठी मुख्यमंत्री रोजगार निर्मिती कार्यक्रम या फ्लॅगशीप योजनेंतर्गत अतिरिक्त तरतूद करण्यात आली आहे.
  - २.२. खादी ग्रामोद्योग मंडळाच्या माध्यमातून राज्य शासनाने राज्यात मधु केंद्रे आणि पुणे येथे गांधी निलय केंद्र स्थापित करण्यासाठी शासन प्रयत्नशील असून त्यासाठी रु.७० कोटी इतकी अतिरिक्त तरतूद करण्यात आली आहे.
  - २.३. महाराष्ट्राला जगातील डेटा स्टोरेज हब बनवण्यासाठी डेटा सेंटरच्या प्रचालनासंदर्भात सर्वसमावेशक धोरण व प्रोत्साहन योजना करण्यावर राज्य शासन लक्ष केंद्रित करत आहे.
  - २.४. राज्यात रोजगार वृद्धी आणि गुंतवणूक वाढीस चालना मिळण्याच्या अनुषंगाने गुंतवणूक आकर्षक असे नवीन माहिती तंत्रज्ञान / माहिती तंत्रज्ञान सक्षम सेवा धोरण तयार करण्याचे काम

चालू आहे. सदर धोरण तयार होईपर्यंत शासनाने, विद्यमान धोरणास जे ३० जून, २०२० रोजी समाप्त झाले त्यास मुदतवाढ देण्याचा निर्णय घेतला आहे.

- २.५. मॅग्नेटीक महाराष्ट्र वन बिझनेस या उपक्रमाच्या माध्यमातून परकीय गुंतवणुकदारांना आकर्षित करण्यासाठी महापरवाना योजना राबविण्याचा मानस आहे. ज्यामध्ये रु ५० कोटी व त्यावरील गुंतवणुकीच्या औद्योगिक प्रस्तावांना जलद ना हरकत परवाने देण्यात येणार आहेत. औद्योगिक गुंतवणुकदारांना किमान भांडवलावर उद्योग करण्यासाठी “जोडा व वापरा” या तत्वावर औद्योगिक क्षेत्र विकसित करण्यात येणार आहेत.
- २.६. अतिथ्य क्षेत्रांना दिलासा देण्यासाठी केंद्रीय पर्यटन मंत्रालयाकडे नोंदणी केलेल्या सर्व संस्थाना वीज, पाणीपट्टी, मालमत्ता कर, विकास कर, अतिरिक्त चटई क्षेत्र निर्देशांक, अकृषिक कर यांकरीता औद्योगिक दर लावणार आहेत. त्यामुळे याबाबतचे सध्या लागू असलेल्या कर/आकारापेक्षा कमी दर होणार आहेत.
- २.७. सन २०१५-१६ ते सन २०१८-१९ या कालावधीतील दुष्काळ व पूर परिस्थितीमुळे कर्जबाजारी झालेल्या शेतकऱ्यांना महात्मा फुले शेतकरी कर्जमुक्ती योजना २०१९ अंतर्गत आर्थिक वर्ष २०२०-२१ मध्ये दि. २१.०१.२०२१ पर्यंत रु. ७९०० कोटी कर्जमुक्तीचा लाभ देण्यात आला आहे.

ख. आगामी वित्तीय वर्षाचे राजकोषीय धोरण व व्युत्तरचनात्मक प्राधान्यक्रम धोरण

राज्याची मधल्या काळात वित्तीय बळकटीकरणाच्या मार्गावर वाटचाल सुरु असताना आर्थिक मंदी आणि कोविड -१९ शी संबंधित आव्हाने व जोखीमांना तोंड देण्यासाठी, तात्काळ मुदतीत प्रति चक्रीय उपायांचा अवलंब करण्यात आला. राज्यास अपेक्षित सामाजिक-आर्थिक वाढ आणि समृद्धीकडे जाताना सतत बदलत्या देशांतर्गत व जागतिक परिस्थिती आणि आव्हाने यांना सामोरे जायचे आहे. आर्थिक विकासाला आवश्यक चालना देण्यासाठी जनतेच्या क्रय शक्तीत वाढ होणे आवश्यक ठरते. तथापि, राजकोषीय एकत्रिकरणाचे काम चालू ठेवण्याचा दृढ निश्चय आहे.

(१) कर विषयक धोरण-

राजकोषीय सुधारणा या आर्थिकदृष्ट्या सबलीकरण झाले तरच शक्य होणार आहे. त्यासाठी अर्थसंकल्पात महसुलाची वाढ करणे, त्याची व्याप्ती वाढविणे आवश्यक आहे. कर व करेतर महसूल जमा करण्याची सध्याची कार्यपध्दत अधिक मजबूत करणे, महसूल वाढीसाठी कर

पध्दतीत सुधारणा करणे, कर सुविधेत तरलता आणणे, कर तर्कसंगत करणे अशी राज्याची व्युहरचना आहे. ज्या कर व करेतराच्या दरात बऱ्याच वर्षात वाढ केली नाही त्यामध्ये वाढ करण्यास प्राधान्य देण्यात येणार आहे.

(२) खर्च विषयक धोरण -

महाराष्ट्र हे कल्याणकारी राज्य आहे. त्यामुळे वाढत असलेल्या सामाजिक गरजांमुळे, विशेषत कोविड साथीनंतर, वाढणारा खर्च करण्यास बांधिल आहे. विकास कार्यक्रमांमुळे अपेक्षित फळ मिळेल जेव्हा त्याची अंमलबजावणी प्रभावी व सक्षमरित्या होईल. त्याअनुषंगाने खर्चाच्या संनियंत्रणासाठी पुढीलप्रमाणे उपाययोजना करण्यात येत आहे.-

- २.१. केंद्र शासनाकडून पुढील हप्ता मिळण्यासाठी प्राप्त निधीबाबत उपयोगिता प्रमाणपत्र केंद्र शासनास वेळेत सादर होईल याकडे लक्ष देणे.
- २.२. शासनाच्या विविध योजनांद्वारे लाभार्थ्यांना दिला जाणारा लाभ आधारशी संलग्न करून लाभार्थ्यांच्या खात्यांवर लाभाचे थेट हस्तांतरण करणे.
- २.३. राज्य शासनामार्फत चालू असलेले पायाभूत सुविधा प्रकल्प वेळेत पूर्ण होण्यासाठी दक्षता घेण्यात येत आहे ज्यामुळे त्या प्रकल्पाच्या किंमतीत वाढ होणार नाही व त्यावर होणारा अनावश्यक खर्च कमी करता येईल.
- २.४. भांडवली खर्च व आरोग्य क्षेत्रावरील खर्चासाठी प्राधान्य देण्यात येईल.

३. शासकीय ऋण उभारणी, शासकीय कर्ज वितरण व शासनाने केल्या गुंतवणूका

राजकोषीय व्यवस्थापनासाठी प्रभावी आणि कार्यक्षम कर्ज व्यवस्थापन महत्त्वपूर्ण आहे. तथापि, कोविड १९ मुळे लावलेल्या टाळेबंदीमुळे महसुलात घट झाल्याने, सरकारी कर्ज वाढले आहे आणि त्यामध्ये आर्थिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये आणखी वाढ संभाव्य आहे.

- ३.१. राज्य शासनाला आर्थिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या ३% मर्यादेत वार्षिक कर्ज उभारण्याची मर्यादा आहे.

- ३.२. राज्य शासनाच्या एकूण कर्जाचे, राज्य स्थूल उत्पन्नाशी प्रमाण २५% च्या आत ठेवणे आवश्यक आहे. सन २०१९-२० (प्रत्यक्ष) नुसार राज्यावरील संचित दायित्वाचे राज्य स्थूल उत्पन्नाशी प्रमाण १६.०१ % आहे. सन २०२१-२२ मध्ये २०.६४% कर्ज साधारणत इतके अपेक्षित आहे. (२५ % ऋणाच्या मर्यादेत)
- ३.३. सन २०२०-२१ (सु.अ.) नुसार कर्जावरील व्याजाचे महसूली जमेशी प्रमाण १२.८५% अपेक्षित आहे. सन २०२१-२२ च्या अर्थसंकल्पीय अंदाजानुसार कर्जावरील व्याजाचे महसूली जमेशी प्रमाण ११.६५ % इतके कमी राहणे अपेक्षित आहे.
- ३.४. कर्ज व्यवस्थापनांतर्गत खुल्या बाजारातील दीर्घ मुदतीच्या कर्ज रोख्यांबरोबरच अल्प मुदतीचे कर्ज रोखे उभारणी करण्यात येत आहे ज्यामुळे व्याजाच्या रकमा कमी होण्यास मदत होत आहे.
- ३.५. राज्य शासन रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या सल्ल्याने खर्चाचा अंदाज घेवून शिल्लक रकमा १४ दिवसीय तसेच ९१ व १८२ दिवसीय ट्रेझरी बिल्स मध्ये गुंतवणूक करते. रोखीचे व्यवस्थापन (Cash Management) योग्य प्रकारे केल्याने कर्जाचा भार कमी होण्यास मदत होत आहे.

४) आकस्मिक व इतर दायित्वे

राज्य घटनेच्या २९३ अनुच्छेदान्वये राज्य शासन विविध शासकीय उपक्रम/ महामंडळ/सहकारी संस्था यांना वित्तीय संस्थांमार्फत कर्ज उभारणीकरीता शासन हमी देत असते. सदर संस्थांकडून कर्जाची परतफेड वेळेत न झाल्यास शासन हमी अवाहनीत होऊन शासनाला उर्वरीत कर्जाची परतफेड करावी लागते. अशा प्रकारच्या आकस्मिक दायित्वाचा राज्याच्या महसूली खर्चावरील अतिरिक्त भार कमी करण्याकरीता हमी विमोचन निधी स्थापन करण्यात आला आहे.

घ. धोरणांतील बदलांची कारणमिमांसा

पुढील घटकांमुळे राज्याचे धोरण बदलले आहे -

१. अचानक उद्भवलेल्या कोविड-१९ च्या प्रादुर्भावामुळे आर्थिक व सामाजिक विकासावर झालेले आघात
२. १५ व्या वित्त आयोगाने केंद्रीय करातील राज्य हिश्याचे प्रमाण बदलल्याने

३. नैसर्गिक आपत्तीची वाढलेली वारंवारता

कोविड-१९ चा राज्य सरकारच्या महसूलावर झालेला परिणाम विचारात घेऊन केंद्र शासनाने दिलेल्या सुचनेच्या अनुषंगाने स्थूल राज्य उत्पन्नाच्या २% अतिरिक्त कर्ज उभारण्याची सुविधा मिळण्यासाठी राज्याच्या राजकोषिय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन अधिनियमात वित्त विभागाच्या दि.२३.११.२०२० च्या अधिसूचनेअन्वये सुधारणा करण्यात आली आहे. सदर राजकोषिय उत्तरदायित्व व अर्थसंकल्पीय व्यवस्थापन नियमामध्ये सन २०२०-२१ या आर्थिक वर्षाकरीता, राज्याचे राजकोषीय तूट स्थूल राज्य उत्पन्नाचे उद्दीष्ट ३ टक्क्यावरून ४ टक्के करण्याची सुधारणा करण्यात आली आहे.

ड. राजकोषीय धोरणांचे मुल्यमापन

राज्याचा विकास सातत्याने होत असून पायाभूत सुविधा, कृषि व उदयोग हे राज्याचे स्थूल राज्य उत्पन्न वाढविण्याचे मुख्य घटक आहेत. कोविड-१९ च्या सार्वत्रिक साथीमुळे बांधिल खर्चाची व्यापकता वाढल्याचे चित्र असले तरी प्राधान्य असलेली कामे जसे की, पायाभूत सुविधा, आरोग्य, कृषि, शिक्षण व मानव विकास यांच्याशी संबंधित इतर घटक यांच्यावरील सार्वजनिक गुंतवणूक कमी होणार नाही याची राज्य शासनाने खात्री करून घेतली आहे.

प्रकटन

नियम ॢ (१) (क) पहावा

सन २०२०-२१ मध्ये लेखांकन मानके, धोरणे व विहित राजकोषीय निर्देशकांच्या संगणना पद्धतीमध्ये कोणतेही महत्त्वाचे बदल करण्यात आलेले नाहीत.

निर्धारित केलेला परंतु वसूल न झालेला कर महसूल (मुख्य कर)(२०१९-२०)

(रुपये कोटीत)

प्रधान शीर्ष	वर्गन	विवादास्पद रकमा				निर्विवाद रकमा				एकूण बेरीज (७+१२)		
		१ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु २ वर्षांपेक्षा कमी	२ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु ५ वर्षांपेक्षा कमी	५ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु १० वर्षांपेक्षा कमी	१० वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (३ ते ६)	१ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु २ वर्षांपेक्षा कमी	२ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु ५ वर्षांपेक्षा कमी	५ वर्षांपेक्षा अधिक परंतु १० वर्षांपेक्षा कमी	१० वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण (८ ते ११)	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
००२८	व्यवसाय, व्यापार आणि रोजगार यावरील	१.३३	३.३६	२.४९	०.८६	८.०४	१०.५४	५.८०	१.५३	२.२०	२०.०७	२८.११
००४०	मोटार स्प्रिंट व वॉगन यावरील करारासह विक्रीकर/मुल्यवर्धित कर (व्हॅट)	१९३२४.९२	२०५०७.१९	८१२२.७४	१०२८७.५०	५८२४२.३५	१०९९७.०४	६३२७.३५	३१४१.२०	३६८३.१७	२४१४८.७६	८२३९१.११
००४०	केंद्रीय विक्रीकर	७१७४.३२	६२७२.५९	२७७०.१८	२१४९.२७	१८३६६.३६	३१६८.८३	१९०९.९१	७५४.५९	८५३.१३	६६८६.४६	२५०५२.८२
००४५	सैनीच्या वस्तूवरील कर	५०.७३	२.६०	०.१८	५.२९	५८.८०	९.५६	९.०१	०.६९	१.२३	२०.४९	७९.२९
००४२	प्रवेश कर	९३.१९	६.२४	२०.९८	३१६.९४	४३७.३५	०.२२	१.२५	०.२१	१.०९	२.७७	४४०.१२
००२९	जमीन महसूल	११९.४३	२१३.४७	४१.१२	१०२.६२	४७६.६४	३३.४७	५३.०९	४८.०३	८४.९५	२१९.५४	६९६.१८
००३०	मुद्रांक व नोंदणी फी	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
००४५	करमपूंक कर	१.११	२७.२८	७७.९८	१६.७१	१२३.०८	२.६२	२४.१५	४९.०३	१३.५६	८९.३६	२१२.४४
०८५३	गोंग खनिजे, इत्यादी	९९३.६८	५२३.१३	१३८.५०	२२.११	१६७७.४२	७८.७३	१४४.३४	१०.०२	६.९६	२८०.०५	९९५७.४७
०८५३	मुख्य खनिजे	०.००	०.०६	१.९१	०.३१	२.२८	०.००	०.००	०.००	११.१५	११.१५	१३.४३
००३९	राज्य उत्पादन शुल्क	०.००	२४.४१	०.४७	४.०२	२८.९१	०.००	०.०४	०.०५	०.३२	०.४१	२९.३२
००४१	वाहनांवरील कर	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	१५३.६१	१४८.४१	६८.५३	६१.३९	४३१.९४	४३१.९४
००४२	प्रवासी व माल वाहतुकीवरील कर	३०.००	०.००	०.००	०.००	३०.००	०.००	०.००	१०६०.५५	०.००	१०६०.५५	१०९०.५५
००४३	विद्युत शुल्क	०.००	०.००	०.००	५७४.१४	५७४.१४	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	५७४.१४
०००६	राज्य व वस्तु सेवा कर	१०.३९	०.००	०.००	०.००	१०.३९	१११.०३	०.००	०.००	०.००	१११.०३	२०१.४२
	एकूण	२७७९९.१०	२७५८०.३३	१११७६.५५	१३४७९.७७	८०३५७.७६	१४४४५.६५	८६२३.३५	५१७४.४३	४७१९.१५	३३१६२.५८	११३१९८.३४

टीप :- मागील वर्षाच्या मार्च महिनाअखेरच्या आकडेवारी नुसार अदत्त रक्कम

नमुना ख-२
[नियम ८ (१) (ख) पहा]
करेतर महसुलाची शकबाकी (२०१९-२०)

(रुपये.कोटीत)

प्रधान शीर्ष	वर्णन	विभाग	० ते १ वर्ष	१ ते २ वर्ष	२ ते ५ वर्ष	५ वर्षांपेक्षा अधिक	एकूण
१	२	३	४	५	६	७	८
००४९	(क) व्याजाच्या जमा रकमा, लाभांश व नफा		३८.२९	१५.३०	३८.१२	५८७.६८	६७९.३९
	(एक) व्याजाच्या जमा रकमा						
	क) विभागीय वाणिज्य उपक्रमांकडून	सहकार	२०.५६	१२.१०	३२.१३	१५८.४५	२२३.२४
	ख) सार्वजनिक क्षेत्र व इतर उपक्रमांकडून	पाणी पुरवठा विभाग	२.९१	३.२०	५.९९	१७७.७२	१८९.८२
		पर्यटन विभाग	१४.८२	०.००	०.००	०.००	१४.८२
		कृषि मत्स्यव्यवसाय	०.००	०.००	०.००	२५१.५१	२५१.५१
००५०	(दोन) लाभांश व नफा						
		सहकार	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
		पर्यटन विभाग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	(ख) सर्वसाधारण सेवा		१५०.८३	१४०.०५	२५१.०२	४७५.२०	१,०१७.१०
००५५	पोलीस जमा रकमा	गृह विभाग	७७.६८	११७.६८	२१३.९३	४१०.७४	८२०.०३
००५६	तुरुंग जमा रकमा	गृह विभाग	१.१८	१.९१	३.१२	८.९७	१५.१८
००५८	लेखनसामुग्री व मुद्रण	उद्योग	७१.९७	२०.४६	३३.७२	५५.०९	१८१.२४
००५९	सार्वजनिक बांधकामे	सा.बा.वि	०.००	०.००	०.२५	०.४०	०.६५
	(ग) आर्थिक सेवा		४६३.१५	१५३.६९	५३७.१४	१,४२०.३०	२,५७४.२८
०४०६	वनीकरण व वन्यजीवन	वन विभाग	०.११	०.०९	०.२०	१.८८	२.२८
०४२५	सहकार	सहकार	८.८६	६.६३	१०.२५	५७.५०	८३.२४
०७०१	माठे व मध्यम पाटबंधारे	जलसंपदा	४५२.५७	९८.४०	५०५.१०	१,३४४.०९	२,४००.१६
०८५३	अलोकयुक्त खाणकाम व धातुशास्त्रीय	उद्योग	०.००	०.००	२.३५	०.३५	२.७०
०८५३	उद्योग (स्वामित्वधन, जमा रकमा)	महसूल	१.६१	४८.५७	१९.२४	१६.४८	८५.९०
	(घ) इतर जमा रकमा (सामाजिक सेवा)		०.०४	०.०१	०.००	०.००	०.०६
०२३०	कामगार व सेवायोजन	कामगार विभाग	०.०४	०.०१	०.००	०.००	०.०६
	एकूण (क+ख+ग+घ)		६५२.३२	३०९.०५	८२६.२८	२,४८३.१८	४,२७०.८२

नमुना ख - ३
(नियम ८ (१) (क) पहा.)
शासनाने दिलेली हमी

(रुपये कोटीत)

अ.क्र.	विभागाचे नांव	२०१९-२० वर्षात प्रारंभीची अदत्त रक्कम	वर्षभरात पडलेली भर २०१९-२०		२०१९-२० वर्षात वागळलेल्या रकमा (मागणी केलेल्या रकमां व्यतिरिक्त)	२०१९-२० वर्षात आवाहनीत रक्कम		२०१९-२० वर्षाअखेर एकूण वर्षांमधील हमीच्या नोंदी	हमी बद्दलचे कमिशन किंवा फी	
			४ अ	४ ब		दिलेली	न दिलेली		२०१९-२० वर्षांमधील प्राप्य रक्कम	२०१९-२० वर्षांमधील प्राप्त रक्कम
१	२	३	४ अ	४ ब	५	६	७	९	१०	११
१	उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग (उद्योग)	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	
२	*सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग	५४६.७१	०.००	१०.८०	१२९.१२	०.००	२०.२६	४२८.३९	२३	
३	नगर विकास विभाग	१९१३१.७०	०.००	१५३.१३	२६८.८३	०.००	०.००	१९०१६.००	१६	
४	उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग (उर्जा)	०.००	२८००.००	०.००	०.००	०.००	०.००	२८००.००	१	
५	जलसंपदा विभाग	५६.९२	०.००	०.००	४.०९	०.००	०.००	५२.८३	१	
६	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	८०४.६५	१७०००.००	०.००	४४२५.००	०.००	०.००	१३३७९.६५	७	
७	आदिवासी विकास विभाग	२४.९२	५०.००	०.१८	२४.९२	०.००	०.००	५०.१८	१	
८	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभाग	३९४१.४६	२१०५.९४	६४.८८	८१५.०३	४५०.००	४९९.४१	४८४७.२५	२७१	
९	पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग	४९१.५९	०.००	०.००	११.८१	०.००	०.००	४७९.७८	१३६	
१०	अल्पसंख्यांक विकास विभाग	३३.८८	०.००	०.००	२.९६	०.००	०.००	३०.९२	३	
११	नियोजन विभाग	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०	
१२	वि.जा., भ.ज., इ.मा.व.वि.मा.प्र.कल्याण विभाग	१०३.०३	०	०.६९	९.६५	०.००	०.००	९४.०७	८	
	एकूण	२५१३४.८६	२१९५५.९४	२२९.६८	५६९१.४१	४५०.००	५१९.६७	४११७९.०७	४६७	१८६४.२२

टीप:- १. वरील माहिती हि संबधित विभागानी दिलेल्या तसेच वित्त विभागाकडे उपलब्ध असलेल्या माहितीवर आधारित आहे.
२. सन २०१८-१९ या वर्षामध्ये व्याजामुळे भर पडलेल्या रकमा स्तंभ क्र.४ व मध्ये अंतर्भूत करण्यात आल्या आहेत.

नमुना ख - ४

[नियम ८ (१)(घ) पहा]

कर्मचाऱ्यांची संख्या व वेतनावरील खर्च यांचे विवरणपत्र (२०१९-२०)

कर्मचाऱ्यांचा प्रवर्ग	कर्मचाऱ्यांची संख्या	वेतनावरील खर्च (रुपये कोटीत)
१	२	३
क) शासन	५१३४७४	३८३६७.०६
ख) शासकीय अनुदान प्राप्त संस्था	७९९७५१	६०५४०.७३
ग) सार्वजनिक क्षेत्रातील युनिटे	२१६२२२	१४५६३.०४
एकूण (क+ख+ग)	१५२९४४७	११३४७०.८३

टीप - 1) वरील माहिती मागील वर्षाच्या मार्च अखेरीच्या आकडेवारीनुसार आहे.

2) आकडेवारी अस्थायी आहे.

नमुना ख - ५
(नियम ८ (१)(ड) पहा)
शासकीय खर्चाचे विवरणपत्र

(रुपये कोटीत)

बाबीचे लेखाशीर्ष	खर्चाची बाब	मागील वर्ष प्रत्यक्ष (२०१९-२०)	चालू वर्ष (सुधारित अंदाज) (२०२०-२१)	आगामी वर्ष (अर्थसंकल्पिय अंदाज) (२०२१-२२)
१	२	३	४	५
१	वेतन	३८३६७.०६	४१०९२.२८	४९१९५.४५
२	मजुरी	३०७२.६४	२९५३.५४	२४४८.३८
३	अतिकालीक भत्ता	२९.१८	२१.६९	३५.४०
४	निवृत्तीवेतन विषयक खर्च	३६०७९.९२	४०८३५.९४	४४३७३.२३
५	बक्षिसे	८३.८८	५९.९३	११७.६३
६	दूरध्वनी, वीज	४३९.०७	३१२.४१	५४७.७९
१०	कंत्राटी सेवा	१७४.०१	५९८.४५	१०१२.०१
११	देशांतर्गत प्रवास खर्च	२४०.९९	२३५.२०	४६६.१०
१२	विदेश प्रवास खर्च	०.२७	०.९६	५.०४
१३	कार्यालयीन खर्च	३३५९.७७	२१३८.८६	१८४९.५०
१४	माडेपट्टी कर	३००.३४	३३९.८७	४४३.९३
१५	स्वामित्वधन	०.००	०.००	०.००
१६	प्रकाशने	२१.०४	११.६२	२७.२९
१७	संगणक खर्च	२७२.२१	३६३.८५	६४२.५०
१८	सुट्टीच्या दिवसाची मरपाई	३९.६३	२२.९०	५१.४३
१९	आहार खर्च	२०१७.४२	२८१३.७४	२१६८.४४
२०	इतर प्रशासकीय खर्च	१९३.२२	३२५.१६	३८८.६३
२१	साहित्य व पुरवठा	६८८३.५९	११७४२.९२	१४८९९.६९
२२	शस्त्रे व दारुगोळा	१६.३८	३९.०८	७८.१७
२४	पेट्रोल व तेल वंगण	१६७.४९	२०१.१६	३०८.५५
२५	पोषाख व तंत्रू	१०७.०९	१३३.९०	१८८.०९
२६	जाहिरात व प्रसिध्दी	१४२.९०	१९२.९९	६३५.६१
२७	गौण बांधकामे	४७१४.२९	४३५१.६०	५८७८.५८
२८	व्यावसायिक सेवा	३८६.५६	५४५.१०	४९७.३५
२९	दुध खरेदी	१२०.२४	१६८.२३	१९८.०७
३०	इतर कंत्राटी खर्च	४९.६४	३१.०७	८०.४२
३१	सहाय्यक अनुदाने (वेतनतर)	६९८२८.७८	८८८८७.०९	९८०८५.९६
३२	अंशदाने (वेतनतर)	१८६३.७०	२९०४.७६	४७४१.७६
३३	अर्थसहाय्य (वेतनतर)	२८३८५.९६	३४२३१.३२	२७५८३.२८
३४	शिष्यवृत्त्या/विद्यावेतन	५२०१.६५	४३६५.८६	६२२५.४३
३५	मांडवली मत्ता निर्माण करण्यासाठी सहाय्यक अनुदान	७६.३३	१२०१.६९	२६७६.२१
३६	सहाय्यक अनुदाने (वेतन)	६०५४०.७३	६२५८५.१९	७००१३.५३
४१	गुप्त सेवा खर्च	२०.५९	१२.५०	२३.३८
४२	लोक तरतूद	०.००	०.००	६८८७.७४
४३	निलंबन	०.००	०.००	०.००
४५	व्याज	३४१४५.५३	३७५५७.३४	४३६०६.८८
५०	इतर खर्च	७०८०.८०	९९१३.६३	१००६८.०२
५१	मोटार वाहने	११२.३१	१३१.६४	२१०.९२
५२	यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	१०७५.३०	९७५.७७	१३७०.२५
५३	प्रमुख बांधकामे	१९३७३.५५	१९८१२.२५	२७६२७.८४
५४	मुंत्तवणूका	१०८००.८१	११८४८.३६	१५८४६.५६
५५	कर्ज व आगाऊ रकमा	५९६९.८६	३०५२.९८	८१३५.५२
५६	कर्जाची परतफेड	२४६२५.८५	५७८८६.७४	४६१३०.६२
५७	पशुधन	५.०१	४.९७	९.५६
६०	इतर मांडवली खर्च	३.५४	२२.८२	८९.८९
६३	आंतर लेखा हस्तांतरणे	८७८१.६०	५९७५.९८	७८०१.५३
६४	निलंबित हानी	०.००	०.००	०.००
७२	दुरुस्ती व देखभाल	१०.८०	२०.६५	१६.१८
	एकूण बेरीज	३७५८६८.५१	४५०९२४.००	५०३६८८.३२
७०	वजा वसुली	१२५५२.०१	१३५३३.४८	१९५९७.६५
	निव्वळ बेरीज	३६३३१६.५०	४३७३९०.५२	४८४०९०.६७

नमुना ख - ६

[नियम ८ (१)(च) पहा]

शासनाची वेगवेगळ्या प्रकारची दायित्वे

(रूपये कोटीमध्ये)

अ. क्र.	प्रकार	वर्षाच्या आरंभीच्या अदत्त रक्कमा		आर्थिक वर्षामध्ये उभारलेली रक्कम		आर्थिक वर्षामधील परतफेड / विमोचन		वर्षा अखेरीस अदत्त रक्कमा	
		मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०१९-२०)	* चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२०-२१)	मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०१९-२०)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२०-२१)	मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०१९-२०)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२०-२१)	* मागील वर्ष प्रत्यक्ष रक्कमा (२०१९-२०)	चालू वर्ष सुधारीत अंदाज (२०२०-२१)
{१}	{२}	{३}	{४}	{५}	{६}	{७}	{८}	{९}	{१०}
१	केंद्राकडून घेतलेली कर्जे	६४९८.७१	६४१५.९६	९३६.५०	१७७०.००	१०१९.२५	११७९.२५	६४१५.९६	७००६.७१
२	राष्ट्रीय अल्पबचत निधीला (NSSF) विक्री केलेले विशेष कर्जरोखे	६०१३५.५३	५४७५४.८२	०.००	०.००	५३८०.७१	५३८०.७१	५४७५४.८२	४९३७४.११
३	वित्तीय संस्था / बँका यांच्याकडून घेतलेली कर्जे	११९४०.४७	१६९३५.१७	५९६२.९९	७५५८.७४	९६८.२९	१०९७.४५	१६९३५.१७	२३३९६.४६
४	बाजारातून घेतलेली कर्जे	२५६४४५.९६	२८९४४२.२७	४८४९६.३१	१०६९९४.००	१५५००.००	१८९७८.५०	२८९४४२.२७	३७७४५७.७७
५	आर्थोपाय रक्कमा / भारतीय रिझर्व्ह बँकेकडून घेतलेला अधिकर्ष (ओव्हरड्राफ्ट)	०.००	०.००	१७५७.६१	३१२५०.००	१७५७.६१	३१२५०.००	०.००	०.००
६	भविष्य निर्वाह निधी इत्यादी	२५६८३.७०	२७४५०.४०	६१७८.३१	६७१४.००	४४११.६१	४९९९.००	२७४५०.४०	२९९६५.४०
७	राखीव निधी	४६३९६.२२	५६०६४.४२	२५४५१.५६	१९२३२.००	१५७८३.३६	२३४१२.००	५६०६४.४२	५१८८४.४२
८	अर्थसंकल्पात अंतर्भूत नसलेली कर्जे	५०.५०	५०.५०	०.००	०.००	०.००	३१.१०	५०.५०	१९.४०
९	इतर दायित्वे	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
	एकुण	४०७१५१.०९	४५११३५.५४	८८७८३.८८	१७३५१८.७४	४४८२०.८३	८६३८८.०९	४५११३५.५४	५३८३०४.२७

नमुना ख - ७
[नियम ८ (१)(छ) पहा]
अदत्त संकीर्ण दायित्वे

(रुपये कोटीत)

विभागाचे नांव	वर्ष अखेरीच्या अदत्त रकमा (वर्ष २०१९-२०)
१	२
क) प्रमुख बांधकामे, कंत्राटे व पुरवठा	१६१५२.८०
ख) पंचायत राज संस्थांसह विविध संस्थांना देय असलेल्या अनुदानाची थकबाकी	१०७.००

केवळ प्रत्येकी १ कोटी रुपयांवरील प्रमुख बांधकामे व कंत्राटे

नमुना ख - ८

[नियम ८ (१)(क) फ्सा]

फलनिष्पत्तीवर आधारित युंत्करणकाचे प्रकार (खचे)

अ.क्र.	क्षेत्र	निदेशक	युनिटाचे वर्णन	२०१९-२० या वर्षात खर्च केलेली एकूण रक्कम (रुपये लाखात)	२०१९-२० या वर्षातील एकूण युनिट	२०१९-२० या वर्षातील प्रती युनिट खर्च झालेली रक्कम	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८
१	रस्ते (सा बा.वि)	प्रती युनिट शस्त्राकरीता खर्च केलेली रक्कम डांडारीकरण : नवीन बांधकाम	रु. (लाख)/ रस्ते किलोमीटरमध्ये	३०८७०१.०१ *२१६७३२	४८१७८० रस्ते कि.मी १६६.५१५ रस्ते कि.मी	रु.७७२६ लाख/रस्ते कि.मी रु.१३.०१२ लाख/रस्ते कि.मी	
२		केवळ डांडारीकरण		४८२६१०.७२ *२३.२८	११४४१.७६ रस्ते कि.मी १.४२५ रस्ते कि.मी	रु.४२.१८ लाख/रस्ते कि.मी रु.१६.३४ लाख/रस्ते कि.मी	
३		खडी मुरुमाचा रस्ता		३२२०.५१ *४३०.१७	१५५.७२ रस्ते कि.मी ८४३.०० रस्ते कि.मी	रु.२०.६८ लाख/रस्ते कि.मी रु.१२.४४ लाख/रस्ते कि.मी	
४	इमारती (सा बा.वि)	वापरयोग्य केलेल्या नवीन इमारती क्षेत्रासाठी प्रती युनिट खर्च केलेली रक्कम	रु. /चौरसमीटर	२७.४५ १६७९९.९६ *२८६७.७१	२२७८ रस्ते कि.मी ७४८९.१९ चौ.मी. १६९४६ चौ.मी.	रु.१२.०१० लाख/रस्ते कि.मी २३५०० रु. चौ.मी. ०.१६९२ रु. चौ.मी.	
५	पाटबंधारे (जलसंपदा विभाग)	निर्माण केलेल्या अतिरिक्त जल साठ्याच्या प्रती युनिटसाठी खर्च केलेली रक्कम	रु. (लाख)/ दशलक्ष घन मीटर	६०५३५१.५५ *३३.३५	१७२.२ दशलक्ष घनमीटर ६२ दशलक्ष घनमीटर	रु.३५१५ लाख/दशलक्ष घनमीटर रु.०.५३७ लाख/दशलक्ष घनमीटर	अतिरिक्त पाणी साठा निर्मिती दशलक्ष घन मीटर मध्ये
६		लाभक्षेत्र वाढविण्यासाठी प्रती युनिट खर्च केलेली रक्कम	रु. (लाख)/ हेक्टर	९९३५८.६८ *२६.७८	१०३९१३ हेक्टर ४.०० हेक्टर	रु.९.५६ लाख/हेक्टर रु.६.६९५ लाख/हेक्टर	लाभक्षेत्रातील वाढ हेक्टर मध्ये वाढ
७	पाणलोट क्षेत्र (सूड जलसंधारण विभाग) अल्लुविक विकासात कायदाकारण नियंत्रण अधिपत्र	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रावैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम सन २०१५-१६ पासून २०१४४	रु. /पूर्ण झालेली पाणलोट क्षेत्रे	५२०६५५.००	सन २०१८-१९ मधील उर्वरित गावे	रु.१७ लाख/पाणलोट क्षेत्र	अल्लुविक विकासात कायदाकारण नियंत्रण अधिपत्र
८	पाणलोट क्षेत्र (सूड जलसंधारण विभाग) अल्लुविक विकासात कायदाकारण नियंत्रण अधिपत्र	काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रावैकी पूर्ण झालेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रति युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु. /पूर्ण झालेली पाणलोट क्षेत्रे	१९४.४८ *१४४.१२	५ गावे, पाणलोट क्षेत्राची संख्या ६४ पाणलोट क्षेत्राची संख्या	रु.३८.९० लाख/पाणलोट क्षेत्र रु.२.२५१ लाख/पाणलोट क्षेत्र	
९		काम चालू असलेल्या पाणलोट क्षेत्रावर प्रती युनिट खर्च करण्यात आलेली रक्कम	रु. /काम चालू असलेली पाणलोट क्षेत्रे	५६९.५३ *१९.८०	२० गावे, पाणलोट क्षेत्राची संख्या ५ पाणलोट क्षेत्राची संख्या	रु.२८.४८ लाख/पाणलोट क्षेत्र रु.३.९६ लाख/पाणलोट क्षेत्र	गाव हा घटक धरून कामे केली आहे.
१०	वीज (उर्जा विभाग)	निर्माण करण्यात आलेली वीज	रु. /निर्माण वीज युनिटमध्ये	२४४४१.८२	४९०६३ दशलक्ष युनिट	रु.४.९८ / युनिट	
११		खरेदी केलेली वीज	रु. /खरेदी केलेली वीज युनिटमध्ये	६६७७९८.०५६	१३२६१०.३४ दशलक्ष युनिट	रु.७.९३ / युनिट	
१२		देयकारिता वीज युनिटमध्ये	रु. /देयकारिता वीज	७३७६५६४.९९	१५३३७०.१० दशलक्ष युनिट	रु.१२.०३ / युनिट	
१३		गोळा केलेल्या वीजेची टक्केवारी	रु. /देयकारिता गोळा केलेल्या वीजेचे प्रमाण % मध्ये	७५५३३.३१ (कोटी)	७८१३६.६ लाख (देयकारिता)	९६.१७%	

* वन विभागाची आकडेवारी

नमुना ख - ९

[नियम ८ (१)(अ) पहा]

फलनिष्पत्तीवर आधारित गुंतवणूक (महसूल)

(निवडक विभागाकडून गोळा करण्यात आलेला महसूल)

अ.क्र.	विभाग	गोळा करण्यात आलेल्या महसूलाचे निर्देशक	युनिटांचे वर्णन	२०१९-२० या वर्षी गोळा झालेल्या एकूण रकमा (रुपये कोटीत)	२०१९-२० या वर्षातील युनिटे	२०१९-२० या वर्षात प्रती युनिट गोळा केलेला महसूल	शेरा
१	२	३	४	५	६	७	८
१	वनीकरण	वन क्षेत्रामधून	वन क्षेत्रातून प्रती हेक्टर गोळा केलेला महसूल	२८२.६४	६१९५१०० हेक्टर	रु ४५६/- प्रति हेक्टर	
२	विक्री कर	विक्री करतून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	३८०१५.७४		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.३५ %	
३	व्यवसाय कर	व्यवसाय करतून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	२४३५.७६		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०९ %	
४	प्रवासी व माल वाहतुकीवरील कर	माल व उतारु यावरील करतून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	४८२.५८		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.०२ %	
५	विद्युत शुल्क	विद्युत शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	१००१४.८३		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.३६ %	
६	उत्पादन शुल्क	उत्पादन शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	१५४२८.३४	२९८५५५ चालू द्यातील स्थूल राज्य उत्पन्न (रु कोटीत)	स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.५५ %	
७	मुद्रांक व नोंदणी शुल्क	मुद्रांक व नोंदणी शुल्कातून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	२८७०६.५५		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या १.०२ %	
८	वाहनावरील कर	(एक) (हलक्या) कमी वजनाच्या मोटारी यामधून (दोन) अजबड मोटार वाहनामधून	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	५४९१.२२		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.१९ %	
९	राज्य वस्तु व सेवा कर	वस्तु व सेवा कर	१०० X स्थूल राज्य उत्पादनाच्या टक्केवारीच्या प्रमाणात गोळा झालेला महसूल	८२५६१.५८		स्थूल राज्य उत्पादनाच्या ०.१० %	

टीप :- अर्थ व सांख्यिकी संचालनालयाकडून प्राप्त झालेल्या आकडेवारीनुसार सन २०१९-२० या वर्षाचे स्थूल राज्य उत्पन्न (चालू किंमत) रु. ३८.१८.५५५ कोटी इतके आहे.

नमुना ब-१०
(नियम-८(१)(ज)पहा)
माफ केलेला महसूल

रूपये कोटीत

अ.क्र	विभाग	योजनेचे नाव	सन २०१९-२० वर्षातील माफ केलेल्या महसूलाची एकुण रक्कम	शेरा
१	२	३	४	५
१	महसूल विभाग	करमणूक कर	०.००	
		सारामाफी	०.०२	कर माफी
		गौण खनिज	५.३२	कर माफी
		शेतसारा (जमीन महसूल) सर्वसाधारण जमीन महसूल, अकृषित कर, जि.प.कर, ग्रा.पं.कर	७२.६०	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल	०.३३	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल उपकर (ना.प.क्षेत्र वगळून)/ जि.प.उपकर, ग्रा.पं.उपकर	०.४७	जमीन महसूलाची माफी
		जमीन महसूल नैसर्गिक आपत्ती जमीन/कोविड-१९	०.३८	जमीन महसूलाची माफी
		एकुण	७९.१२	
२	उदयोग उर्जा व कामगार विभाग (उर्जा)	महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६	१४७३.१६	विद्युत शुल्क सूट/ परताव्यापोटी केलेले समायोजन
		एकुण	१४७३.१६	
३	गृह विभाग (परिवहन)	मुंबई मोटार वाहन कर अधिनियम १९५८, कलम ८(अ)(४)/खाली निव्वळ भरणा केलेल्या करावरील व्याजमाफी	०.३३	करावरील व्याजमाफी
		मुंबई मोटार वाहन कर अधिनियम १९५८, कलम ३(३)/मोटार वाहनाच्या ना वापर प्रकरणी परिवहन आयुक्त कार्यालय मार्फत कर व व्याजमाफी	०.६७	कर व व्याजमाफी
		एकुण	१.००	
४	महसूल व वन विभाग (मुद्रांक शुल्क व नोंदणी)	पर्यटन धोरण	०.८६	मुद्रांक शुल्क माफी
		विशेष नगर वसाहत धोरण	१२८.७१	मुद्रांक शुल्क माफी
		झोपडपट्टी विकास	०.७३	मुद्रांक शुल्क माफी
		शैक्षणिक धोरण	०.९९	मुद्रांक शुल्क माफी
		कृषी पत धोरण	०.०७	मुद्रांक शुल्क माफी
		गृह निर्माण धोरण	२२.४४	मुद्रांक शुल्क माफी
		सहकार क्षेत्र	२.८१	मुद्रांक शुल्क माफी
		उदयोग धोरण	१०८.४४	मुद्रांक शुल्क माफी
		माहिती तंत्रज्ञान/जैव तंत्रज्ञान क्षेत्र	५.५०	मुद्रांक शुल्क माफी
		स्थानिक संस्था	५१.३४	मुद्रांक शुल्क माफी
		विशेष आर्थिक क्षेत्र	०.११	मुद्रांक शुल्क माफी
		समाज कल्याण धोरणे	०.०५	मुद्रांक शुल्क माफी
		इतर संकीर्ण धोरणे	२.३५	मुद्रांक शुल्क माफी
		समृद्धी महामार्ग	०.००	मुद्रांक शुल्क माफी
		एकुण	३२४.४०	
		एकुण	१८७७.६८	

CONTENTS

Sr. No.	Details of Statements	Page No.
1.	Statement of Compliance	
2.	Form A-1 Medium Term Fiscal Policy Statement	
3.	Form A-2 Fiscal Policy Strategy Statement	
4.	Disclosure Forms	

STATEMENT OF COMPLIANCE

The Section 3 of the Maharashtra Fiscal Responsibility and Budgetary Management Act, 2005 (Maharashtra Act No.XVI of 2005) requires the State Government to place before both the Houses of the State Legislature, in each financial year, the following statements of fiscal policy, namely:

- The Medium Term Fiscal Policy Statement.
- The Fiscal Policy Strategy Statement.

The above statements are being laid before the legislature in compliance with the aforesaid requirement.

The Disclosure Statements which ensure greater transparency in the State Government's fiscal operations in public interest are also placed on the table of the House.

Ajit Pawar

Deputy Chief Minister(Finance)

Date : 08.03.2021

Form A-1

(See Rule 6)

Medium Term Fiscal Policy Statement

A. Fiscal Indicators- Rolling Targets as Percentage of GSDP

As per the Rule 6 of the Maharashtra Fiscal Responsibility & Budgetary Management Rules, 2006 (as amended in the year 2020) the State Government is required to lay before the State Legislature, in every financial year, three years' rolling targets for fiscal management. The need for counter cyclic fiscal measures has been kept in mind while fixing the targets.

The statement showing the important fiscal indicators for the previous three years and the budgetary figures for the year 2021-22 as well as the rolling targets for the next two years are placed below.

Table 1: Fiscal Indicators

Item	Previous year		Budget Estimate (BE)	Revised Estimate (RE)	Budget Estimate (BE)	Targets for Next two years	
	Actuals						
	2018-19	2019-20	2020-21	2020-21	2021-22	2022-23	2023-24
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1. Revenue surplus(+)/ Deficit(-) as a percentage of GSDP	0.45%	-0.61 %	-0.29%	-1.73%	-0.34%	-0.75%	-0.75%
2. Fiscal Deficit as a percentage of GSDP (-)	-0.87	-1.92%	-1.69%	-3.29%	-2.24%	-2.5%	-2.5%
3. Tax Revenue as a percentage of GSDP	8.72%	7.99%	8.47%	8.20%	9.58%	9.00%	9.00%
4. Total Debt Stock as a percentage of GSDP	15.46%	16.01%	16.15%	20.22%	20.64%	20.5%	20.5%
5. Total Contingent Liabilities as a percentage of GSDP	0.29%	1.46%	0.86%	1.53%	1.52%	1.65%	1.75%
6. Total Contingent Liabilities as a percentage of Revenue Receipts	2.7%	14.54%	8.0%	14.03%	12.26%	13.54%	14.85%
7. Interest payment as % of Revenue Receipts	12.2%	11.90%	10.20%	12.90%	11.70%	12.50%	13.00%

Notes:-

- i) *GSDP is Gross Domestic Product at current market prices as per new series from the year 2011-12*
- ii) *Total outstanding liabilities include external aided project debt at constant exchange rate; for projections constant exchange rates have been assumed.*

B. Assumptions underlying the Fiscal Indicators

The performance of 2020-21 and the outlook for 2021-22 needs to be seen against the backdrop of the outbreak of COVID – 19 and lockdown imposed from end of March 2020.

1) GSDP Growth:

The annual GSDP at current prices for the year 2021-22 is expected to grow by **12.0%** to **Rs.29,81,024** crore as against **Rs.26,61,629** crore recorded in fiscal 2020-21.

2) Revenue Receipts:

The pandemic has resulted in shortfall in revenue collection. The revenue realization was almost 73.9% of the level of 2019-20 in the initial months of lockdown, though it has improved with the gradual lifting of restrictions starting October, 2020.

a) Tax Revenue: It comprises state's own tax revenue and state's share in net proceed of Union taxes. The revised estimate of tax revenue for the year 2020-21 is pegged at **Rs.2,18,262.64** crore, lower by **20.1%** as compared to fiscal 2019-20. In fiscal 2021-22, tax revenue is expected to grow by **30.8%** year-on-year to **Rs. 2,85,534** crore as compared to the revised estimates of fiscal 2020-21.

b) Share of own tax revenue to total tax revenue: State's Own Tax Revenue consists of State Goods and Service Tax (including Integrated Goods and Service Tax Settlement), State Value added Tax, Stamp and Registration Duty, Excise Duty, Duty on Electricity, Tax on Vehicles, Land Revenue, Profession Tax, Tax on goods and passengers, other taxes and duties. The revised estimate of State's own Tax Revenue for the year 2020-21 is pegged at **Rs. 1,84,519.37** crore. In fiscal 2021-22, State's own tax revenue is expected to expand by **31.96%** to **Rs.2,43,490.37** crore as per the budget estimates compared to revised estimates of 2020-21.

c) Non-Tax Revenue: This consists of interest receipts, fines, service charges, user charges, dividends, profits, royalties. Revised estimates of Non-Tax Revenue for the year 2020-21 is pegged at **Rs.15,147.05** crore. This is expected to increase to **Rs.26,650.27** crore in fiscal 2021-22 as per Budget Estimates.

d) Devolution from Central Government: As per the 15th Finance Commission recommendation, for the period of 2021-22 to 2025-26, States' share in the net proceeds of Union Taxes has been decided at 41% and inter se distribution share of sharable taxes for Maharashtra is set at 6.317% and in 2020-21 it is 6.135%

In fiscal 2020-21, the State government is expected to receive **Rs.33,743.27** crore as net proceeds of union taxes and duties as against the budget estimate of **Rs.48,409** crore. The share was reduced by **Rs.14,665.7** crore due to lower tax revenue collections of the Union government during the pandemic and the same has been adjusted in the current fiscal. In fiscal 2021-22, the State is expected to receive **Rs.42,043.60** crore.

e) Grants in Aid from Central Government: It comprises of Central Plan and Centrally Sponsored Scheme, Finance Commission Recommended Grants, GST compensation and other grants to State. The revised estimate for grants in aid from Central Government for the year 2020-21 is pegged at Rs.56,088.08 crore and budget estimate for the 2021-22 is Rs.56802.62 crore. Of this, **Rs.12,055** crore is the 15th FC grants.

Table 2: Grants as per recommendation of 15th Finance Commission in Fiscal 2021-22

Sr. No.	Items	2021-22 (Rs. Crore)
1.	Local Governments	7759
(i)	Rural Local Governments	4307
(ii)	Urban Local Governments	2121
(iii)	Health Sector	1331
2.	Disaster Management(NDRF Rs.1074cr + SDRF Rs. 3222cr.) 75% Central share	4296
	Total	12055

3) Capital Receipts: Maharashtra availed additional borrowing facility extended by the Government of India to tide over the economic crisis due to COVID – 19. Thus, the capital receipt for the year 2020-21 increased by **57.5%** to **Rs.89,797.60** crore as R.E. compared to the budget estimate of **Rs.57,031.0** crore. In fiscal 2021-22, the capital receipts are expected to be at around **Rs.69,000.70** crore.

- 4) **Revenue Expenditure:** Revised estimates of revenue expenditure for the year 2020-21 is **Rs.3,35,675.40 crore**. The budget estimate for the fiscal 2021-22 is at **Rs.3,79,212.50 crore** out of which committed revenue expenditure are as shown below:

Table 3: Committed Expenditure (Rs. Crore)

Year	Salary	Pension	Interest Payment
2020-21 (RE)	1,05,694	40,836	37,201
2021-22 (BE)	1,22,997	44,373	42,998

- 5) **Capital Expenditure:** Capital expenditure was revised lower by **7.6% to Rs.43,828,40 crore** in comparison to the budget estimate of **Rs.47,417.0 crore** due to the fiscal constraints on account of the pandemic. In fiscal 2021-22, capital expenditure is expected to increase by **34.0% to Rs.58,748.0 crore** as compared to the revised estimate of previous fiscal.

C. Assessment of Sustainability

The Covid pandemic has resulted in an unprecedented shock to the State's economy as well as the State finances. This has resulted in shortfall in revenue collection and additional expenditure commitment due to disaster management. The revenue collection has started improving in the third quarter of fiscal 2020-21 and are expected grow at a faster pace in 2021-22. The Government spending is expected to increase as an immediate response to counter the economic crisis due to Covid-19 by relaxing deficit targets in the next couple of years or until the economy recovers to the pre Covid-19 level.

(i) The balance between receipts and expenditure in general and revenue receipts and revenue expenditure in particular:

- 1) During 2021-22 total revenue receipt is expected to be at **Rs.3,68,986.86** crore of which state's own tax revenue shall be **Rs.2,43,490.37** crore which is **8.17%** of GSDP. State share in Union Tax is expected to **Rs.42,043.60** crore which is **1.4%** of GSDP.
- 2) Non-tax revenue is expected to grow **29.96%** year-on-year to **Rs.26,650.27** crore in 2021-22 as compared to the budget estimate for fiscal 2020-21. Compared to tax revenue, the non- tax revenue is approximately **0.89%** of GSDP during current fiscal 2021-22.
- 3) In fiscal 2021-22, stamp and registration duty collections is expected to grow at **7.0%** to **Rs.32,000** crore and excise duty is expected to expand at **1.4%** to **Rs.19,500 crore** as compared to the budget estimates of fiscal 2020-21.
- 4) The GST collection has started to improve in the second half of the financial year and a sustainable trend is visible from September 2020.
- 5) A 1% concession is being given in Stamp Duty (**cess**) applicable during document registration within Mumbai Metropolitan Region, Pune, Pimpri Chinchwad and Nagpur Municipal Corporations for next 2 years from 01 April 2020.

- 6) Covid -19 and lockdown declared on 25.3.2020, has impacted various sectors of the industry. To provide relief to these sectors and boost the economy the State government announced a slew of measures. **Some of these are mentioned below:**

6.1 Real Estate:

6.1.1 Given the challenges being faced by the real estate industry, the Government has taken the decision to cut premium for additional FSI /fungible FSI for new and on-going projects by 50% till 31st December 2021.

6.1.2 The Government had slashed the stamp duty charges to boost real estate sector hit by coronavirus pandemic. The Government has reduced the stamp duty by 3.0% in Mumbai District and Mumbai Sub-Urban District and by 2.0% in rest of Maharashtra for the period starting from 1st September 2020 to 31st December 2020. In continuation to this policy, the stamp duty was reduced by 2.0% in Mumbai District and Mumbai Sub-Urban District and by 1.5% in rest of Maharashtra, for the period starting from 1st January 2021 to 31st of March 2021. The revenue from stamp duty increased enormously during the month December 2020.

6.2 Transport – The Government gave a 50% annual tax exemption for the period 1st April 2020 – 31st March 2021 to transport vehicle owners.

6.3 Excise Duty - Government has taken decision to give concession on various licence fee under Maharashtra prohibition act.

- 7) Natural calamities - Rs.7964.05 crore has been released for providing relief to citizens affected due to natural calamities. The important items are given below:

7.1 Expenditure for containment of COVID -19 pandemic: In order to contain the spread of COVID-19 pandemic, the State Government in accordance with the guidelines provided by Government of India, has released funds of Rs 862.90 Crore in FY 2020-21 from State Disaster Response Fund (SDRF). Funding was provided for temporary accommodation, food, clothing, medical care etc, for people affected by Covid, homeless people, including migrant labourers, stranded

due to lockdown measures, and sheltered in the relief camps and other places for providing them food etc.

7.2 Nisarg Cyclone: The State encountered Nisarg Cyclone which had landfall in Raigad, Ratnagiri and Sindhudurg district. This cyclone caused widespread damage to life, cattle, agricultural crops, horticulture, houses and public properties. The State Government released funds of Rs 609.06 Crore for payment of relief to the victims of Nisarg Cyclone.

7.3 Floods in Nagpur division: Eastern part of Nagpur faced the floods during 30-31 August and 1 September, 2020. To provide relief for the victims the State Government released funds of Rs 179.29 crore.

7.4 Floods and Heavy rainfall in the State during the period from June -October, 2020: The State witnessed heavy rainfall and floods during the period from June -October, 2020 causing widespread damage to life, cattle, agricultural crops, houses and public properties. This package provided funds of Rs 5500 crore for the damages to agricultural crops.

8. The outlay of agriculture, medical education, public health, food and civil supplies and women and child departments jumped in fiscal 2020-21 as compared to the budget estimates.

(ii) The use of capital receipts including market borrowing for generating productive assets.

Though the capital expenditure has come under pressure due to the pandemic and fund constraints, the Maharashtra Government is committed towards prioritization of capital expenditure. Despite of the fall in revenue receipts, the State government has spent 75% of the budgeted capital expenditure. The State Government in the coming budget will focus on augmenting productive expenditure which will support in job creation, increasing incomes and reviving the economy. Our focus will be on creation of both physical and social infrastructure. Some of these are highlighted below :-

- 1) The Central Government has approved a loan of Rs.2000 crore from NABARD for rural infrastructure development works (irrigation projects, roads and bridges, jetties, godown, etc.) through the Rural Infrastructure Development Fund (RIDF). Out of this, emphasis has been laid on the development of infrastructure in rural areas.
- 2) In the first phase of the Maharashtra State Road Improvement Project for the construction and repair of roads under the jurisdiction of the Public Works Department, financial assistance of USD 500 million (approximately Rs. 3750 crore) will be sought from the Asian Development Bank.
- 3) The State government is also focused on development of rural infrastructure. The Government is upgrading 6300 Km. roads under Mukhyamantri Gramsadaak Yojana with financial assistance of USD 500 million (approximately Rs. 3750 crore) from Asian Development Bank.
- 4) Government has approved the Maharashtra Agribusiness Network (MAGNET) project. This is aimed towards development of value linked chains of organised farmers across all districts in the state. The project is going to be implemented over the next 6 years with an envisaged cost of USD142.9 million, (approx. Rs 1,000 crore) of which 70% would be lent by Asian Development Bank and 30% will come from state government.

FORM A-2

(See Rule 7)

Fiscal Policy Strategy Statement

A. Prospects of the State's Economy and Fiscal Policy Overview

- 1) Maharashtra also went into lockdown along with the country since 23rd March 2020. Lockdown has affected people from all walks of life inflicting hardship to the most vulnerable category of labourers, women and children. The Government has to prioritize actions to prevent people from contracting disease and cure those afflicted by the virus through the public health system. Economic activities in the first quarter of 2020-2021 were restricted resulting in an unprecedented job loss. However, with the cases coming down, economic activities have started with ray of hope in fiscal 2021-22.

- 2) To fight the economic slowdown and balanced development of the State, following policy decisions were taken by the Government:
  - 2.1 Entrepreneurs are being encouraged by providing increased financial provision for CMEGP program. To increase employment opportunities in the state after the Covid-19 pandemic, additional financial provision is been made under the flagship scheme Chief Minister Employment Generation programme.
  - 2.2 The State government through Khadi Village Industries Board has made special initiatives for establishing honey centres in state and Gandhi Nilay Kendra at Pune an additional provision of 70 Cr. on account of this.
  - 2.3 The State Government is focused on formulating a policy framework for Data Centre and make Maharashtra as the 'Data Storage Hub' of the world.
  - 2.4 State's is preparing a new invest friendly IT/ITES Policy, to attract more investments and boost employment in the State. The existing policy which ended in 30th June 2020, has been extended till the new policy comes into existence.

2.5 Under the Magnetic Maharashtra One Business program, the Government has launched the MAHAPARVANA scheme for fast tracking the clearance of all FDI and industrial proposal with value of Rs.50 crore and above. The Government is also working towards developing industrials areas on the basis of “Plug-n-Play” which will benefit the investors as they can set up industries with lower capital requirement .

2.6 To provide some relief to the hospitality sector, all organisations registered under GoI tourism ministry, will be charged electricity bill, water tax, property tax, development tax, additional FSI and N.A tax as per the industrial rate which is lower compared to what was being charge earlier.

2.7 To give relief to the debt stressed farmer due to draught and flood for the period of 2015-16 to 2018-19, Government has waived loans of Rs.7900 crores till 21.1.2021 in the financial year 2020-21 under Mahatma Jotirav Phule Shetkari Karjmukti Yojana 2019.

B. Fiscal policy Strategic Priorities for the ensuing year

The economic slowdown and the challenges and risks associated with COVID-19 have not deterred the State from pursuing counter cyclical measures in the immediate term while continuing on the path of fiscal consolidation over the medium term. In the light of envisioned socio-economic growth and prosperity of the State amid continuous changing domestic and global scenarios and challenges. a need for a higher public spending is felt crucial for providing required impetus to economic growth. However, the State is determined to continue the task of fiscal consolidation.

1) Tax Policy:

The desirable path to fiscal correction lies through financial empowerment i.e. by expanding the scope and size of revenue flows into the budget. The State needs to focus on streamlining and strengthening existing tax and non-tax collection. Our strategy for revenue augmentation involves improvement in tax administration, facility for revenue buoyancy, and rationalization of tax structure. priority will be given to increase the rate of tax and non- tax which are not been modified for long years.

2) Expenditure Policy:

Maharashtra is a welfare state and thus has a growing expenditure commitment due to increased spending in the social sector, especially after the Covid pandemic . The development programme will yield the expected outcomes only when the executing apparatus is effective and competent. To monitor expenditure, Government is taking following measures:-

- 2.1. To receive the instalments of grants from the Union Government, the departments needs to send the utilization certificates on time.
- 2.2. Funds are being transferred under various schemes directly into beneficiaries bank accounts through DBT (Direct Benefit Transfer) by linking it with Aadhaar.
- 2.3. State Government is putting special emphasis on completing ongoing infrastructure projects within the State within a stipulated time and limiting the unessential expenditure on account of cost escalation.
- 2.4. Priority to be given for capital expenditure and health sector.

3) Government Borrowings, Lending and Investments

Effective and proactive debt management is vital for fiscal management. However, given the Covid scenario, the Government borrowings has increased and is expected to remain elevated in FY 2021-22.

- 3.1. The government can borrow up to xx% of GSDP in FY 2021-22.
- 3.2. The total state borrowings should be within 25% of the state GSDP. In the financial year 2019-20 (actuals), the percentage of debt stock of the State with respect to the State's GSDP was 16.01%. In FY 2021-22, the debt stock is expected to be around 20.64% (within the 25% borrowing limit).
- 3.3. Interest payment to revenue receipts in 2020-21 is pegged at 12.85% as per the revised estimates. In fiscal 2021-22, it is expected to (reduce/increase) to 11.65%.

3.4. Under debt management, the Government is also taking short term loans along with long term loans which has helped in reducing interest pay-outs.

3.5. The State Government in consultation with Reserve Bank of India, invests the remaining cash balances in 14 days, 91 days and 182 days Treasury Bills. Appropriate cash management has helped in reducing debt burden of the State.

4) Contingent and other liabilities

As per article 293 of Constitution, state offers guarantee for the loans taken by the various public sector/ corporation/ co-operative society from financial institutions. In case the guarantee gets invoked the burden of payment falls on the Government. Thus, to reduce the additional burden on State finances in case the guarantee is invoked, government has set up a Guarantee Redemption Fund.

C. Rationale for policy changes

The following factors have caused to change policy of the state:

1. Shock to the socio-economic development due to covid-19 pandemic.
2. Change in share in tax devolution as per 15th Finance Commission.
3. Increased instances of natural calamities;

Due to the adverse impact of covid on State finances, the Government has amended the FRBM act as directed by Government of India through the notification of Finance Department issued on 23.11.2020 to avail the additional borrowing of 2% of GSDP in 2020-21. Under the amendment of Maharashtra Fiscal Responsibility and Budgetary Management Rules, the fiscal deficit target for the fiscal 2020-21 has been revised to 4% of GSDP from 3%.

D. Policy Evaluation

The state aspires to grow steadily and believes that growth in infrastructure, agriculture and industry sector will be the chief drivers of GSDP. Despite the Covid pandemic, the State government will ensure that public investment in priority work like infrastructure, health, agriculture, education and other aspect of the human development is not curtailed.

--

DISCLOSURES

See Rule 8(1) (a)

There are no significant changes in Accounting Standards, Policies and Practices in the year 2020-2021.

Form B-1
(See Rule 8 (1) (b))
TAX REVENUES RAISED BUT NOT REALISED (PRINCIPAL TAXES) (2019-20)

Major Head	Description	Amount under dispute						Amount not under dispute						GRAND TOTAL (7+12)
		Over 1 year but less than 2 years	2 years and above but less than 5 years	5 years and above but less than 10 years	10 years and above	TOTAL (3 to 6)	Over 1 year but less than 2 years	2 years and above but less than 5 years	5 years and above but less than 10 years	10 years and above	TOTAL (8 to 11)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
0028	Taxes on Professions, Trades and Employment	1.33	3.36	2.49	0.86	8.04	10.54	5.80	1.53	2.20	20.07	28.11		
0040	Sales Tax/VAT including taxes on Motor Spirits and Lubricants	19324.92	20507.19	8122.74	10287.50	58242.35	10997.04	6327.35	3141.20	3683.17	24148.76	82391.11		
0040	Central Sales Tax	7174.32	6272.59	2770.18	2149.27	18366.36	3168.83	1909.91	754.59	853.13	6686.46	25052.82		
0045	Luxury Tax	50.73	2.60	0.18	5.29	58.80	9.56	9.01	0.69	1.23	20.49	79.29		
0042	Entry Tax	93.19	6.24	20.98	316.94	437.35	0.22	1.25	0.21	1.09	2.77	440.12		
0029	Land Revenue	119.43	213.47	41.12	102.62	476.64	33.47	53.09	48.03	84.95	219.54	696.18		
0030	Stamps and Registration Fees	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00		
0045	Entertainment Tax	1.11	27.28	77.98	16.71	123.08	2.62	24.15	49.03	13.56	89.36	212.44		
0853	Minor Minerals, etc.	993.68	523.13	138.50	22.11	1677.42	78.73	144.34	50.02	6.96	280.05	1957.47		
0853	Major Minerals	0.00	0.06	1.91	0.31	2.28	0.00	0.00	0.00	11.15	11.15	13.43		
0039	State Excise	0.00	24.41	0.47	4.02	28.91	0.00	0.04	0.05	0.32	0.41	29.32		
0041	Taxes on Vehicles	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	153.61	148.41	68.53	61.39	431.94	431.94		
0042	Taxes on Goods and Passengers	30.00	0.00	0.00	0.00	30.00	0.00	0.00	1060.55	0.00	1060.55	1090.55		
0043	Electricity Duties	0.00	0.00	0.00	574.14	574.14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	574.14		
0006	State goods and services tax	10.39	0.00	0.00	0.00	10.39	191.03	0.00	0.00	0.00	191.03	201.42		
	Total	27799.10	27580.33	11176.55	13479.77	80035.76	14645.65	8623.35	5174.43	4719.15	33162.58	113198.34		

Note :- The outstanding amount pertains to the end March figures for the previous year.

FORM B-2

[See Rule 8 (1)(b)]

ARREARS OF NON-TAX REVENUE (2019-20)

Major Head	Description	Department	(Rs. Crore)					Total
			Less than one year	One year and above but less than two years	Two years and above but less than five years	five years and above	8	
1	2	3	4	5	6	7	8	
	(A) Interest Receipts, Dividends and Profits		38.29	15.30	38.12	587.68	679.39	
0049	(i) Interest Receipts							
	a) From Departmental Commercial Undertakings	cooperation & Text.	20.56	12.10	32.13	158.45	223.24	
	b) From Public Sector & Other Undertakings	Water Supply & Sanitation	2.91	3.20	5.99	177.72	189.82	
		Tourism	14.82	0.00	0.00	0.00	14.82	
		ADF(Fisheries)	0.00	0.00	0.00	251.51	251.51	
0050	(ii) Dividends and Profit							
		Cooperation	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
		Tourism	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	
	(B) General Services		150.83	140.05	251.02	475.20	1,017.10	
0055	Police Receipts	Home	77.68	117.68	213.93	410.74	820.03	
0056	Jails	Home	1.18	1.91	3.12	8.97	15.18	
0058	Stationary and Printing	Industry	71.97	20.46	33.72	55.09	181.24	
0059	Public Works	PWD	0.00	0.00	0.25	0.40	0.65	
	(C) Economic Services		463.15	153.69	537.14	1,420.30	2,574.28	
0406	Forestry and Wildlife	Forest	0.11	0.09	0.20	1.88	2.28	
0425	cooperation & Text.	cooperation & Text.	8.86	6.63	10.25	57.50	83.24	
0701	Major and Medium Irrigation	Water Resources	452.57	98.40	505.10	1,344.09	2,400.16	
0853	Non-Ferrous Mining & Metallu. Ind. (Royalty, Receipts.)	Industry	0.00	0.00	2.35	0.35	2.70	
0853		Revenue	1.61	48.57	19.24	16.48	85.90	
	(D) Other Receipts (Social Services)		0.04	0.01	0.00	0.00	0.06	
0230	Labour and Employment	Labour	0.04	0.01	0.00	0.00	0.06	
	Grand Total (A+B+C+D)		652.32	309.05	826.28	2,483.18	4,270.82	

FORM B-3

{See Rule 8(1) (c)}

Guarantees given by the Government

(Rs. In crores)

Sr. No.	Name of the Department	Outstanding at the beginning of the previous year 2019-2020	Additions during the year 2019-2020		Deletions (other than invoked) in the year 2019-2020	Invoked during the year 2019-2020		Outstanding at the end of the year 2019-2020	Total guarantee entries at the end of 2019-2020	Guarantee commission or fee	
			4 a	4 b		5	6			7	8
1	2	3	4 a	4 b	5	6	7	8	9	10	11
1	Industry, Energy & Labour Department (Industry)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0		
2	* Social Justice and Special Assistance department	546.71	0.00	10.80	129.12	0.00	20.26	428.39	23		
3	Urban Development Department	19131.70	0.00	153.13	268.83	0.00	0.00	19016.00	16		
4	Industry, Energy & Labour Department (Energy)	0.00	2800.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2800.00	1		
5	Water Resources Department	56.92	0.00	0.00	4.09	0.00	0.00	52.83	1		
6	Public Works Department	804.65	17000.00	0.00	4425.00	0.00	0.00	13379.65	7	1864.22	4.86
7	Tribal Development Department	24.92	50.00	0.18	24.92	0.00	0.00	50.18	1		
8	Co-operation, Marketing & Textile Department	3941.46	2105.94	64.88	815.03	450.00	499.41	4847.25	271		
9	Water Supply & Sanitation Department	491.59	0.00	0.00	11.81	0.00	0.00	479.78	136		
10	Minority Development Department	33.88	0.00	0.00	2.96	0.00	0.00	30.92	3		
11	Planning Department	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0		
12	V.J.N.T.,O.B.C.& S.B.C. Welfare Dept.	103.03	0	0.69	9.65	0.00	0.00	94.07	8		
	TOTAL	25134.86	21955.94	229.68	5691.41	450.00	519.67	41179.07	467	1864.22	4.86

Note : - 1. Information based on the figures made available by the concerned administrative depts and information available with this department.

2. amount due to interest are shown in the column no. 4 b

FORM B-4
[See Rule 8(1)(d)]

Statement on the Number of Employees and Salary Expenditure (2019-20)

Category of Employees	Number of Employees	Salary Expenditure (Rs. in Crore)
1	2	3
A) Government	513474	38367.06
B) Government Aided Institutions	799751	60540.73
C) Public Sector Units	216222	14563.04
TOTAL (A+B+C)	1529447	113470.83

Note :- 1) The above information pertains to the end March figure for the previous year
2) Figures are provisional.

FORM B-5

[See Rule 8(1)(e)]

Statement of Government Expenditure

(Rs.in crore)

Object Head	Object of Expenditure	Previous Year Actuals (2019-2020)	Current Year RE (2020-2021)	Ensuing Year BE (2021-22)
1	2	3	4	5
1	Salaries	38367.06	41092.28	49195.45
2	Wages	3072.64	2953.54	2448.38
3	Overtime Allowance	29.18	21.69	35.40
4	Pensionary Charges.	36079.92	40835.94	44373.23
5	Rewards	83.88	59.93	117.63
6	Telephone, Elect.& Water Charges	439.07	312.41	547.79
10	Contractual Ser	174.01	598.45	1012.01
11	Domestic Travel Expenses	240.99	235.20	466.10
12	Foreign Travel Expenses	0.27	0.96	5.04
13	Office Expenses.	3359.77	2138.86	1849.50
14	Rent/rates and taxes.	300.34	339.87	443.93
15	Royalty	0.00	0.00	0.00
16	Publications	21.04	11.62	27.29
17	Computer Expenses.	272.21	363.85	642.50
18	Off-Day Compensation	39.63	22.90	51.43
19	Diet Charges	2017.42	2813.74	2168.44
20	Other Administrative Expenses.	193.22	325.16	388.63
21	Supplies and Materials.	6883.59	11742.92	14899.69
22	Arms and Ammunition.	16.38	39.08	78.17
24	Petrol,Oil,Lubricants	167.49	201.16	308.55
25	Clothing and Tents.	107.09	133.90	188.09
26	Advertising and Publicity.	142.90	192.99	635.61
27	Minor Works	4714.29	4351.60	5878.58
28	Professional Services.	386.56	545.10	497.35
29	Purchase of milk etc.	120.24	168.23	198.07
30	Other contractual Service	49.64	31.07	80.42
31	Grants-in-aid(non -salary)	69828.78	88887.09	98085.96
32	Contributions (Non Salary)	1863.70	2904.76	4741.76
33	Subsidies(non-salary)	28385.96	34231.32	27583.28
34	Scholarships/Stipend.	5201.65	4365.86	6225.43
35	Capital Investment	763.34	1201.69	2676.21
36	Grants-in-aid (salary)	60540.73	62585.19	70013.53
41	Secret Service Expenditure.	20.59	12.50	23.38
42	Lump-sum Provision.	0.00	0.00	6887.74
43	Suspense	0.00	0.00	0.00
45	Interest	34145.53	37557.34	43606.88
50	Other Charges.	7080.80	9913.63	10068.02
51	Motor Vehicles	112.31	131.64	210.92
52	Machinery and Equipment.	1075.30	975.77	1370.25
53	Major Works.	19373.55	19812.25	27627.84
54	Investments	10800.81	11848.36	15846.56
55	Loans and Advances.	5969.86	3052.98	8135.52
56	Re-Payment of loans	24625.85	57886.74	46130.62
57	Livestock	5.01	4.97	9.56
60	Other Capital Expenditure	3.54	22.82	89.89
63	Inter-Account Transfer.	8781.60	5975.98	7801.53
64	Write-off Losses	0.00	0.00	0.00
72	Repairs & maintance	10.80	20.65	16.18
	Grand total	375868.51	450924.00	503688.32
70	Deduct Recoveries.	12552.01	13533.48	19597.65
	Net Total	363316.50	437390.52	484090.67

FORM B-6

[See Rule 8 (1) (f)]

Components of Government Liabilities

No.	Category	Outstanding amount at beginning of the year		Raised during the Fiscal Year		Repayment/ Redemption during the Fiscal Year		Outstanding amount at the end of the Year	
		Previous Year Actuals (2019-20) (Y-2)	* Current Year RE (2020-21) (Y-1)	Previous Year Actuals (2019-20) (Y-2)	Current Year RE (2020-21) (Y-1)	Previous Year Actuals (2019-20) (Y-2)	Current Year RE (2020-21) (Y-1)	*Previous Year Actuals (2019-20) (Y-2) (SrNo.3+5-7)	Current Year RE (2020-21) (Y-1) (SrNo.4+6-8)
		{3}	{4}	{5}	{6}	{7}	{8}	{9}	{10}
1	Loans from Centre	6498.71	6415.96	936.50	1770.00	1019.25	1179.25	6415.96	7006.71
2	Special Securities issued to the NSSF	60135.53	54754.82	0.00	0.00	5380.71	5380.71	54754.82	49374.11
3	Borrowing from Financial Institution/Banks	11940.47	16935.17	5962.99	7558.74	968.29	1097.45	16935.17	23396.46
4	Market Borrowing	256445.96	289442.27	48496.31	106994.00	15500.00	18978.50	289442.27	377457.77
5	Ways and Means/ OD from RBI	0.00	0.00	1757.61	31250.00	1757.61	31250.00	0.00	0.00
6	Provident Funds, etc	25683.70	27450.40	6178.31	6714.00	4411.61	4999.00	27450.40	29165.40
7	Reserve Deposits	46396.22	56064.42	25451.56	19232.00	15783.36	23412.00	56064.42	51884.42
8	Off - Budget Borrowings	50.50	50.50	0.00	0.00	0.00	31.10	50.50	19.40
9	Other Liabilities	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
	TOTAL	407151.09	451113.54	88783.28	173518.74	44820.83	86328.01	451113.54	538304.27

FORM B-7

[See Rule 8 (1) (g)]

Miscellaneous Liabilities Outstanding

(Rs. In crore)

Name of Department	Outstanding Amount at the end of year 2019-20
1	2
A: Major works, contracts and supplies	16152.80
B: Arrears of grants payable to various institutions including Panchayat Raj)	107.00

Only Major Works and Contracts above Rs.one crore each

Form B 8

[See Rule 8 (1) (h)]

Quality of Investments Based on Outcomes (Expenditure)

Sr. No.	Sector	Indicator	Description of Units	Total amount spent in year 2019-20 (Rs. in lakhs)	Total Units in year 2019-20	Amount Per Unit in year 2019-20	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Roads (P.W.D)	Amount spent per unit of Roads	Rs (Lakhs) / Lane kilometers	378401.01	4897.80 Lane km	Rs 77.26 Lakhs/ Lane kilometers	
		Asphalting : New Construction		*2167.32	166.555 Lane kms	Rs 13.012 Lakhs/ Lane kilometers	
		Asphalting: Black Topping only		482610.72	11441.76 Lane km	Rs 42.18 Lakhs/ Lane kilometers	
		Water-bound macadam		*23.28	1.425 Lane km	Rs 16.34 Lakhs/ Lane kilometers	
2		Cement concrete		430.17	843.00 Lane km	Rs 20.68 Lakhs/ Lane kilometers	
				*27.45	2.278 Lane km	Rs 12.44 Lakhs/ Lane kilometers	
3		Amount spent per unit new building area made usable	Rs / Sq .mt	16799.96	71489.19 sq.mt	23500 Rs.per sq.mt	
4		Amount spent per unit of additional water storage created	Rs (Lakhs) / million meter cube	*2867.71	16946 sq.mt	0.1692 Rs.per sq.mt	
5	Irrigation (water resource department)	Amount spent per unit increase in command area	Rs (Lakhs) / hectares	605351.55	172.2 Mm3	3515 Lakhs/Mm3	Additional water storage created in million metre cube
				*33.35	62 hectares	0.537 Lakhs/Mm3	
6	Watersheds (Soil & Water Conservation Dep) Jaluykt shivar Abhiyan	Amount spent per unit on watersheds Completed since 2015-16	Rs / watersheds work in progress Total selected villages 22586 & 100 % completed villages 20544	993458.68	103913 hectares	9.56 Lakhs / hectares	Command area increased in hectares
				*26.78	4.00 hectares	6.695 Lakhs / hectares	
				120615.00	Remaining villages from year 2018-19	RS.17 Lakhs/watershed	Jaluykta shivar Abhiyan is been implemented from year 2015-16 to year 2018-19. in this scheme total 22586 villages are selected in which 632896 soil & water conservations works are completed the total expenditure incurred is Rs.973132 lakh & scheme hs been end up in March-2020
7	Watersheds (Soil & Water Conservation Dep) Ideal village programme	Amount spent per unit on watersheds completed	Rs / watershed completed	194.48	5 village	RS.38.90 Lakhs/watershed	village is the basic of expenditure
				*144.12	64 watershed	RS.2.251 Lakhs/watershed	
8	Power (Energy Dep)	Amount spent per unit on watersheds in progress	Rs / watershed completed	569.53	20 village	RS.28.48 Lakhs/watershed	
				*19.80	5.00 watershed	RS.3.96 Lakhs/watershed	
90		Power Generated	Rs / unit Generated	24441.82	49063 Mill. Units	4.98/unit	
91		Power Purchased	Rs / unit Purchased	6677180.56	132617.34 Mill. Units	7.93/unit	
92		Power Billed	Rs / unit Billed	7376564.99	153370.10 Mill. Units	12.03/unit	
93		Percentage collection	% collected of that billed	75143.31 collection (In cr.)	78136.6 Demand (In cr.)	96.17%	

* This figures related to Forest department

Form B-9

[See Rule 8(1) (i)]

Quality of investments based on outcomes (Revenue)

(Revenue collection from select sections)

Sr.No.	Sector	Indicator Revenue Collected	Description of Units	Total Amount Collected in Year (2019-20) (Rs.in crores)	Unit in Year (2019-20)	Revenue Collected Per Unit in Year (2019-20)	Remarks
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Forestry	From forest area	Revenue collected per hectares of forest area	282.64	6195100 hec	Rs.456/-per Hectare	
2	Sales Tax	From Sales Tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	38015.74		1.35 % of GSDP	
3	Professional Tax	From Professional Tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	2435.76		0.09 % of GSDP	
4	Tax on Goods and passenger	From Tax on Goods and passenger	100 x revenue collected as a % of GSDP	482.58		0.02 % of GSDP	
5	Electricity Duty	From Electricity Duty	100 x revenue collected as a % of GSDP	10014.83		0.36 % of GSDP	
6	Excise Duty	From Excise Duty	100 x revenue collected as a % of GSDP	15428.34	2818555 GSDP at current prices (Rs.in crores)	0.55 % of GSDP	
7	Stamps and Registration	From Stamps and Registration	100 x revenue collected as a % of GSDP	28706.55		1.02 % of GSDP	
8	Taxes on vehicles	i) From Light weight motor vehicles	100 x revenue collected as a % of GSDP	5491.22		0.19 % of GSDP	
9		(ii) From Heavy weight motor vehicles	100 x revenue collected as a % of GSDP	2819.44		0.10 % of GSDP	
10	state goods and services tax	From SGST tax	100 x revenue collected as a % of GSDP	82561.58		2.93 % of GSDP	

Note : GSDP for 2019-20 at current prices is Rs.28,18,555 crores based on estimated figures received from Directorate of Economics & Statistics.

Form B- 10
[See Rule 8(1) (i)]
Revenue Foregone

(Rs.in crore)

Sr.No	Department	Name of the Scheme	Total Amount of Revenue Foregone in (2019-20) Financial year	Remarks
1	2	3	4	5
1	revenue & forest (Revenue)	Entertainment Tax	0.00	Tax exemption
		revenue tax rebate	0.02	Tax exemption
		Minor Minerals	5.32	Tax exemption
		Agriculture tax (land Revenue)(General land revenue non agriculture tax zila parishad tax gram panchayat tax)	72.60	Land Revenue exemption
		Land Revenue	0.33	Land Revenue exemption
		Cess on Land Revenue zila parishad cess gram panchayat cess	0.47	Land Revenue exemption
		Land Revenue Natural disasters land /Covid-19	0.38	Land Revenue exemption
		Total	79.12	
2	Industry,Energy & Labour(Energy)	Maharashtra Electricity Duty Act,2016	1473.16	Electricity Duty / exemption/ adjustment towards refunds
		Total	1473.16	
3	Home (Transport)	Waiver of interest on the bare tax amt paid under section 8(A)(4)of Mumbai Motor vehicle Tax Act 1958	0.33	interest exemption
		Forgone Tax & Interest regarding late intimation in non-use vehicle cases under section 3(3)of Mumbai Motor Vehicle Tax Act1958	0.67	Tax & Interest exemption
		Total	1.00	
4	revenue & forest (Stamp duty & Registration)	Tourism policy	0.86	Stamp duty exemption
		The Special Township sector	128.71	Stamp duty exemption
		Slum deveelopment	0.73	Stamp duty exemption
		Educational sector	0.99	Stamp duty exemption
		Agriculture credit policy	0.07	Stamp duty exemption
		Housing policy	22.44	Stamp duty exemption
		co-operative sector	2.81	Stamp duty exemption
		industry policy	108.44	Stamp duty exemption
		IT park/ BT sector	5.50	Stamp duty exemption
		local body	51.34	Stamp duty exemption
		Special Economic zone	0.11	Stamp duty exemption
		Social welfare policy	0.05	Stamp duty exemption
		Other miscellaneous policies	2.35	Stamp duty exemption
		Smruddhi Mahamarg	0.00	Stamp duty exemption
		Total	324.40	
Total			1877.68	